

SEKSUAALIRIKOSTUTKIMUS NÄYTTEENOTTOKOULUTUS PÄIVYSTYKSEN HENKILÖKUNNALLE

Satu Hakala

05/2019

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Tutkinto
Satu Hakala	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Seksuaalirikostutkimus Näytteenottokoulutus päivystyksen henkilökunnalle	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Mikko Mäkinen	Toiminnallinen opinnäytetyö
Tiivistelmä <p>Tämä toiminnallinen opinnäytetyö käsittelee koulututtamista seksuaalirikostutkimuksen tekemiseen Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksessä. Opinnäytetyönä syntyi koulutusvideo seksuaalirikosnäytteenotosta. Koulutusvideossa käsitellään seksuaalirikostutkimus kokonaisuudessaan. Pääpaino koulutusvideossa on näytteenotossa.</p> <p>Seksuaalirikostutkimuksia ei tehdä päivystyksessä päivittäin, ei edes joka viikko tai kuukausi. Seksuaalirikostutkimuksen tullessa harvoin sairaanhoitajan ja lääkärin kohdalle, ei tutkimuksen tekemiseen pääse syntymään rutiinia ja varmuutta. Mitä harvemmin SERI-tutkimuksia tulee kohdalle niin sitä enemmän niihin on perehdyttävä koulutuksen avulla.</p> <p>Opinnäytetyössä on käytetty myös kvalitaviivista eli laadullista tutkimusmenetelmää haastattelemalla koulutusvideon tietopohjaa varten rikosteknisenlaboratorion kahta kemistiä, yhtä teknisen rikostutkimuksen poliisia ja yhtä tutkimusavustajaa. Heistä kaikki ovat jollain lailla tekemisissä seksuaalirikostutkimusten kanssa.</p> <p>Opinnäytetyötä tehdessä havaitsin, että seksuaalirikosnäytteenottokoulutus tulee tarpeeseen. Sairaanhoitajat kokivat SERI-pakkauksen ohjeet vaikeiksi. Pidin kaksi koulutusta päivystyksessä ja koulutuksista kerätyissä palautteissa ilmeni monen epäselvän asian selvinneen. Uusin SERI-pakkause todettiin selkeäksi. Poliisin puolelta ilmeni, että tekniseen tutkintaa menee vajaita tai vajavaisin tiedoin olevia SERI-tutkimus pakkauksia.</p>	
Sivumäärä 40+2	Tarkastuskuukausi ja -vuosi Toukokuu 2019
Avainsanat seksuaalirikos, raiskaus, seksuaalirikostutkimus, kouluttaminen, näytteenotto, perehdytys, näyttö, todistelu, esitutkinta	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	4
1.2 Aiempia tutkimuksia seksuaalirikoksiin liittyen.....	5
2 SEKSUAALIRIKOS	9
2.1 Seksuaalirikosten lainsäädäntöä.....	10
2.2 Määritelmä	12
2.3 Pakkokeinolaki.....	13
3 SEKSUAALIRIKOSTUTKIMUS	15
3.1 Seksuaalirikostutkimuspakkaus, SERI-pakkaus	15
3.2 SERI-tutkimuksessa haetaan todisteita	17
4 AMMATTITAITO JA KOULUTTAMINEN	18
4.1 Kouluttaminen.....	19
4.2 Oppiminen.....	22
4.3 Mitä on oppiminen?	22
4.4 Opetusvideo	23
4.5 Perehdyttäminen.....	24
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
5.1 Haastattelut.....	27
5.1.1 Luotettavuus ja analyysi	27
5.2 Opinnäytetyön taustaa.....	28
5.3 Prosessi.....	29
5.4 Päivystyksen mietteitä.....	30
5.5 Rikosteknisen laboratorion toiveita.....	30
5.6 Tekniikka	31
5.7 Koulutusvideo	33
5.8 Palaute videosta.....	34
5.9 Muutokset ja kehitysehdotukset.....	34
6 POHDINTA	35
6.1 Lopuksi.....	37
LÄHTEET	38
LIITTEET	

LYHENTEET**SERI**

SEKSUAALIRIKOSTUTKIMUS

RTL

RIKOSTEKNINEN LABORATORIO

RL

RIKOSLAKI

PKL

PAKKOKEINOLAKI

ETL

ESITUTKINTALAKI

THL

TERVEYDEN- JA HYVINVOINNINLAITOS

1 JOHDANTO

Opintojeni alkuvaiheessa tiesin, että haluan tehdä opinnäytetyönä toiminnallisen työn. Sellaisen opinnäytetyön, jossa voisin hyödyntää aiempaa ammattiani ja siitä saatua työkokemusta, näkemystä ja oppia. Mielessä olevat aiheet vaihtelivat jonkinlaisesta koulutuksesta oppaaseen. Lopullisen aiheen valitsin syksyllä 2018 tutoropettajan ehdotuksesta.

Ennen Poliisiammattikorkeakoulun opintojeni aloitusta työskentelin Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksessä sairaanhoitajana. Työvuosia sairaanhoitajana ennen poliisiopintojen aloittamista ehti kertyä kymmenkunta vuotta. Työnkuvani oli monipuolinen. Työn ohessa kävin Kuopion Pelastusopistolla simulaatiokouluttajakoulutuksen vuonna 2014. Tämän koulutuksen jälkeen olin yksikköni yksi kouluttaja. Suunnittelin ja pidin muiden kouluttajien kanssa päivystyksen henkilökunnalle muun muassa traumaharjoituksia. Toimin myös päivystyksen yhtenä elvytysvastaavana. Elvytysvastaavana pidin elvytysluentoja sekä käytännön koulutuksia.

Kouluttaminen on kiinnostanut minua aina. Koulutuksia pitämällä olen oppinut paljon, niin itsestäni kuin kouluttamisesta. Koen, että se kehittää monella eri osa-alueella myös itse kouluttajaa. Kävin Poliisiammattikorkeakoulussa vapaasti valittavana kurssina Kirsi Viitasen pitämän Kouluttajakoulutuksen kesällä 2017. Taustani vuoksi koen, että opinnäytetyönä tehty koulutus on sellainen, jossa voin antaa itsestäni paljon, sekä pystyn kehittämään itseäni kouluttajana. Lisäksi tässä aiheessani voin hyödyntää todella hyvin entistä ammattiani sairaanhoitajana. Päivystyksessä työskennellessäni olen ollut mukana seksuaalirikostutkimuksissa (SERI-tutkimus).

Miksi juuri seksuaalirikosnäytteenottokoulutus? Oman kokemukseni mukaan seksuaalirikostutkimus tulee harvoin kohdalle, jos ei jopa todella harvoin samalle sairaanhoitajalle työuran aikana. Tämä johtuu pitkälti kolmivuorotyöstä ja henkilöstön suuresta määrästä päivystyksessä. Eräs minua hieman pidempään päivystyksessä sairaanhoitajana työskennellyt hoitaja sanoi, ettei ole vielä kertaakaan joutunut mukaan seksuaalirikostutkimukseen.

Harvoin kohdalle tuleva seksuaalirikostutkimus ei anna varmuutta ja rutiinia toimia tutkimuksessa. Tutkimustilanne voi olla todella ahdistava lääkärille ja sairaanhoitajalle. Seksua-

aalirikoksen uhrin kohtaaminen itsessään voi olla epävarmaa, pelkästään se, että miten tilanteessa kuuluisi olla, voi luoda epämukavan olotilan. (Ruhanen 2017, 4.)

Olen rajannut opinnäytetyöstäni pois alle 18-vuotiaat seksuaalirikoksen uhrit, sillä Kanta-Hämeen keskussairaalan toimipisteissä Hämeenlinnassa tai Riihimäellä ei tutkita heitä. Alle 18-vuotiaat lähetetään tutkimuksiin Tampereen yliopistolliseen sairaalaan, koska siellä on erityisvalmiudet heidän tutkimiseensa.

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli suunnitella ja tehdä koulutusmateriaali seksuaalirikosnäytteenotosta Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksen sairaanhoitajille ja lääkäreille. Koulutusmateriaali on koulutusvideo, jossa kerrotaan, mitä seksuaalirikosnäytteitä otetaan, miten ne otetaan ja miten näytteet pakataan. Videolla esitellään uusin seksuaalirikostutkimuspakkaus (SERI-pakkaus). Videon lisäksi minun oli tarkoitus perehdyttää sairaanhoitajat ja lääkärit uusimman SERI-pakkauksen käyttöön. Koulutusmateriaali tuli päivystyksen sairaanhoitajien käyttöön. He käyttävät videota seksuaalirikosnäytteenottokoulutuksissa. Koulutusmateriaali luovutettiin päivystykseen sähköisessä muodossa.

Tavoitteenani oli saada aikaan uusimman SERI-pakkauksen mukainen seksuaalirikosnäytteenottokoulutus. Suurimman haasteen minulle asetti koulutusvideon laatu. Koulutusvideon oltava kattava, selkeä, oikeaa tietoa sisältävä ja tiivis paketti. Siinä on tarkoitus käydä läpi kaikki seksuaalirikosnäytteenottoon liittyvät asiat selkeästi ja ymmärrettävästi läpi. Se ei saa olla liian pitkä, jotta se olisi helposti ja nopeasti katsottavissa. Koulutusvideo ei ole julkisesti katsottavissa. Video näytettiin Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksen sairaanhoitajille.

Toisena tavoitteenani oli kehittää taitoani koulutusmateriaalin suunnittelussa ja toteutuksessa. En ollut aiemmin tehnyt koulutusta videomuodossa. Kameran eteen hyppääminen toi omat haasteensa, mietin koko ajan, että osaanko olla tarpeeksi luontevasti ja asiantuntevasti. Tavoitteenani oli myös yhteistyötaitojen kehittäminen, sekä oppia arvioimaan itseäni kouluttajana. Opinnäytetyöni edistää ammatillista kehittymistäni, sillä joudun paneutumaan aiheeseen, eli seksuaalirikoksiin, seksuaalirikosnäytteenottoon ja näytteiden tutkimiseen laajasti. Opinnäytetyössäni saan lisäkokemusta koulutuksen suunnittelemisesta ja voin

hyödyntää aiemmin oppimaani. Koulutusvideon suunnitteleminen ja tekeminen opinnäytetyönä on monipuolista, mielenkiintoista ja palkitsevaa.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Opinnäytetyönä syntyi koulutusmateriaali seksuaalirikosnäytteenotosta eli produkti. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö voi olla tutkimuksellisen opinnäytetyön lisäksi toiminnallinen (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9). Vilkan ja Airaksisen (2004, 9) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on oltava produktin lisäksi kirjallisuusosa. Kirjallisuusosan tarkoituksena on osoittaa tekijän perehtyneisyys tutkittuun aiheeseen (Haikansalo & Korander 2019, 4). Opinnäytetyön teorioisuus pohjautuu lakiteksteihin ja seksuaalirikoksia käsittelevään kirjallisuuteen ja aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin.

1.2 Aiempia tutkimuksia seksuaalirikoksiin liittyen

Seksuaalirikoksista on tehty useita tutkimuksia. Tutkimuksissa on otettu monta eri näkökulmaan aiheen tarkasteluun. Löysin erilaisia opinnäytetöitä, Minna Joki-Erkkilän väitöskirjan ja lisäksi Ville Hall:n tekemän pro gradu-tutkielman. Useimmat opinnäytetöistä ovat tutkimuksellisia opinnäytetöitä. Töissä on käytetty haastatteluja ja kyselyjä, joiden perusteella on arvioitu eri näkökulmista seksuaalirikostutkintaa. Opinnäytetyöni eroaa aiemmista töistä sen toiminnallisuuden vuoksi. Työni tarkoitus on tuottaa tuote eli produkti. Teen seksuaalirikosnäytteenotokoulutuksen. En löytänyt aiempia töitä, jotka käsitelisivät seksuaalirikosnäytteenoton kouluttamista.

Katarina Ekblom 2017 on tehnyt opinnäytetyönä *Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkausten näyttöarvosta tutkinnassa ja oikeudessa*. Opinnäytetyössä käsitellään SERI-pakkausta ja siihen tehtäviä muutoksia. Ekblom on työssään selvittänyt SERI-näytteiden näyttöarvoa rikosprosessissa.

Kirsi Koskinen 2013 käsittelee Poliisipäällystön opinnäytetyössä *Aikuinen seksuaalirikoksen uhrina - Mitä asiaa tutkivalta poliisilta vaaditaan?* Koskinen on työssään saanut selville, että seksuaalirikostutkinta on erityistutkintaa ja se vaatii poliisilta kykyä, motivaatiota sekä ammattitaitoa tutkia sensitiivisiä rikoksia. Seksuaalirikostutkinta olisi keskitettävä motivoituneille rikostutkijoille.

Maarit Ruhasen 2017 opinnäytetyössä on käsitelty poliisin ja sairaalan välistä yhteistyötä. Tutkimustuloksena on todettu, että yhteistyössä on kehitettävää ja yhteistyötä toivottiin lisää. Ruhanen on todennut opinnäytetyössään, että seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneiden kohtaamista jännitetään sekä kohtaaminen aiheuttaa niin sairaanhoitajissa kuin lääkäreissäkin epävarmuutta ja ahdistusta. (Ruhanen, 2017, 4). Toivon, että pystyisin lisäämään yhteistyön määrää poliisin ja päivystyksen henkilökunnan välillä seksuaalirikostutkinnassa.

Ruhanen kertoo, ettei hänen haastattelemansa sairaanhoitajat olleet juurikaan saaneet koulutusta seksuaalirikostutkimuksessa avustamiseen tai näyttöiden ottamiseen, eikä seksuaalirikostutkimuspakkauksen käyttämiseen. Koulutusta SERI-tutkimukseen ei ollut annettu sairaanhoitajakoulutuksessa kuin työpaikallakaan. Yksi sairaanhoitajista oli osallistunut kauan aikaa sitten osastotunnille, jossa asiaa oli käsitelty. Sairanhoitajat kertoivat perehtymisen olleen itseohjautuvaa tai oppi asiaan oli haettu tutkimuksissa mukana olemalla. Kaikki haastatellut sairaanhoitajat kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta aiheesta. Koulutusta toivottiin erityisesti käytännön asioihin eli tutkimuksen kulkuun ja näyttöiden ottamiseen. Sairanhoitajat olivat toivoneet perehdytystä seksuaalirikostutkimukseen ennen kuin joutuvat tekemään ensimmäistä tutkimustaan. (Ruhanen 2017, 19-21.)

Eml. tutkimusta lukiessa voi todeta, että koulutusta todella tarvitaan lisää. Toivon, että tämä minun videokoulutusmateriaalini seksuaalirikostutkimuksesta tuo konkreettista apua tämänhetkiseen koulutustilanteeseen. Koulutusmateriaali on helppo ottaa uuden työntekijän perehdytysohjelmaan mukaan.

Maiju Hill on puolestaan tehnyt opinnäytetyön 2018 *Poliisin ja seksuaalirikoksen uhrin ensikohtaaminen*. Opinnäytetyössä perehdytään poliisin ja seksuaalirikoksen uhrin ensikohtaamiseen, sen vaikutuksista uhuriin ja tutkinnan etenemiseen. Tutkimustuloksissa ilmeni, että poliisi kokee haastavaksi seksuaalirikoksen uhrin kohtaamisen ja, että raiskaustrauman vuoksi uhrin ovat erityisen herkkiä. Opinnäytetyön tuloksena todetaan poliisin ja uhrin ensikohtaamisen haastavuus. Uhrin negatiivinen kokemus saattaa vaikeuttaa rikosprosessia sekä uhrin selviytymistä traumasta.

Ville Hall on tehnyt oikeustieteiden pro gradun tutkielman, *Se pani mua väkisin* Joensuun yliopistossa vuonna 2009. Hall käsittelee tutkielmassa Helsingissä vuonna 2007 tapahtuneita seksuaalirikoksia ja rikosten uhreja. Tapauksia vuonna 2007 Helsingissä oli 181 kpl. Yrityksasteelle jääneiden rikosten kanssa rikosnimikkeet olivat: pakottaminen sukupuoliyh-

teyteen, raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen.

Hall halusi selvittää, että onko uhrin toiminnalla ollut myötävaikutusta tapahtuneeseen seksuaalirikokseen ja onko uhrien omilla valinnoilla yhteisiä vaikuttavia tekijöitä rikoksen syntyyn. Lisäksi Hall on halunnut selvittää, kuinka uhrin olisivat voineet pienentää riskiä joutua seksuaalirikoksen uhriksi. Hall on tutkinut kuinka erityyppiset seksuaalirikokset ja niissä ilmenevät erityispiirteet ovat vaikuttaneet poliisin käyttämiin vapauttaviin rajoittaviin pakkokeinoihin. Hall on analysoinut tutkielmassaan uhrin toimintaa ennen tapahtunutta rikosta, uhrin vahva päihtymystila, uhrin aikaisemmat seksuaali- ja muut rikokset, rikoksen tapahtumapaikka, uhrin ja tekijän välinen suhde, tekijän ulkomaalainen tausta, sekä poliisin käyttämiä vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja. (Hall 2009, tiivistelmä.)

Hall on todennut tutkimustulostensa perusteella, että puolet Helsingissä tapahtuneista seksuaalirikoksista olisi uhri kyennyt omilla valinnoillaan estämään. Näissä tapauksissa uhrin vahva päihtymystila tai hyväuskoisuus on vaikuttanut siihen, että uhri on ottanut kohtuuttomia riskejä oman itsemääräämisoikeutensa suojelemisessa. Yli puolessa tapauksissa uhrin oma vapaaehtoisuus on myötävaikuttanut seksuaalirikoksen syntyyn. Näissä tapauksissa seksuaalirikokset tapahtuivat uhrin omassa tai tekijän asunnossa. Noin viidenneksellä uhreista seksuaalirikos oli vähintään toinen. Neljäsosalla uhreista on aikaisempaa rikoshistoriaa uhrina tai epäiltynä. Kolmanneksessa tapauksista uhri oli tavannut tekijän saman illan aikana. (Hall 2009, tiivistelmä.)

Hall on todennut, että vuonna 2007 ulkomaalaisten seksuaalirikosten tekijöiden osuus on ollut korkea, tekijöistä ulkomaalaisia oli lähes puolet. Yli puolessa raiskaustapauksista tekijänä on ollut ulkomaalainen. Lisäksi yli puolessa tapauksista ulkomaalaistaustainen henkilö oli poliisin pakkokeinojen kohteena. (Hall 2009, tiivistelmä.)

Minna Joki-Erkkilän väitöskirja *Child sexual abuse* vuodelta 2015 käsittelee lapsiin kohdistuneita hyväksikäyttöjä ja somaattisten lääkärintoimien johtopäätöksiä osana rikosoikeudellista prosessia. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään seksuaalirikostutkinnan näytteitä. Joki-Erkkilä on väitöskirjassaan todennut, että seksuaalirikosnäytteen taltioinnissa oleellista olevan näytteiden ottaminen mahdollisimman pian tapahtuneen rikoksen jälkeen. Joki-Erkkilä on tutkimuksissa käyttänyt vapaaehtoisia aikuisia naisia, joilta on vapaaehtoisen yhdynnän jälkeen otettu pumpulitikkunäytteitä ja kohdunkaulan harjanäytteitä sekä virtsa-

näytteitä. Näytteitä on tämän jälkeen verrattu miehen siittiöihin ja DNA:han. Näytteiden perusteella on voitu todeta yhdynnän tapahtuneen. Hyödylliseksi taltiointimenetelmäksi osoittautui kohdunkaulakanavan harjanäyte ja oikein otettu virtsanäyte. Virtsanäytteessä todettiin olevan korkea Y-DNA määrä. Virtsanäytteen hyötynä pidettiin myös sen kajoamatonta keräystapaa. (Joki-Erkkilä 2015, 15, 55-56.)

Tutkimuksessa on käynyt ilmi, että näytteissä yhdynnän merkkien toteaminen vaikeutuu jo kolmessa vuorokaudessa. Kuuden vuorokauden jälkeen ei näytteissä havaittu toisen henkilön DNA:ta. Tutkimuksessa on todettu, että näytteet seksuaalirikoksen jälkeen tulisi ottaa mahdollisimman pian. Ongelmana on tutkimuksessa koettu se, että rikos ilmenee liian myöhään näytteiden ottamisen kannalta. (Joki-Erkkilä 2015, 55-56.)

Joki-Erkkilä suosittelee parhaan mahdollisen näytön saamiseksi korkealaatuista seksuaalirikosnäytteiden taltiointia ja dokumentointia käyttäen useita eri tekniikoita. (Joki-Erkkilä 2015, 16.)

2 SEKSUAALIRIKOS

Raiskaus on yksi vanhimmista rikoksista. Raiskauksia on esiintynyt kaikissa historiallisissa yhteiskunnissa ympäri maailmaa. Raiskauksen vastaisia lakeja on ollut olemassa lähes 4000 vuotta. Varhaisimpia raiskauksen vastaisia lakeja löytyy Hammurabin laista Babylo-niasta. Antiikin Kreikassa ja Roomassa raiskaus tuomittiin useissa eri olosuhteissa. Jotkin lait erottelivat raiskauksen, jos se kohdistui naimisissa olevaan tai naimattomaan naiseen ja raiskaukset vaihtelivat uhrin statuksen mukaan. Toiset eivät nähneet raiskausta väkivaltaisena seksuaalisena hyökkäyksenä vaan omaisuusrikoksena. Jos uhri oli naimaton nainen, raiskaus alensi hänen arvoaan ja siten hankaloitti mahdollista avioliittoa. Tämän tuloksena oli se, että monet isät neuvottelivat avioliitosta raiskaajan ja oman tyttärensä välillä. (Mallicoat 2019, 35.)

Usein voimakeinoin tapahtuneissa seksuaalisissa hyökkäyksissä naista saatettiin syyttää siitä, että hän houkutteli hyökkääjän moraalittomaan tekoon. Oikeudenkäynneissä naisen seksuaalinen historia otettiin esille, jotta sillä saataisiin nainen huonoon valoon. Naisesta haluttiin tehdä osasyyllinen tekoon ja näin pienentämään rangaistusta. Ennen 1900 lukua Amerikassa määriteltiin raiskaus pienenä osana seksuaalista hyökkäystä. (Mallicoat 2019, 35-36.) Amerikassa raiskaukseen sisällytettiin vuonna 1955 seuraavat määritykset:

Raiskaus ja siihen liittyvät hyökkäykset

1. Raiskaus. Mies, joka on seksuaalisessa kanssakäymisessä jonkun muun kuin vaimonsa kanssa, syyllistyy raiskaukseen, jos:
 - a. Hän pakottaa uhrinsa käyttäen voimaa, uhkaa kuolemalla, vakavilla ruumiinvammoilla, äärimmäisellä kivulla tai kidnappaamisella
 - b. On huumannut hänet
 - c. Nainen on tiedoton
 - d. Nainen on alle 10- vuotias (Mallicoat 2019, 36.)

Mitä näissä määritelmässä on väärin? Määritelmä rajaa raiskauksen vain sukupuoliyhteyteen, jättäen kaiken muun seksuaalisen hyökkäyksen pois. Toiseksi se rajaa raiskauksen pois tuomittavasta rikoksesta, jos uhri ja tekijä ovat suhteessa toisiinsa. Se rajaa pois samaa sukupuolta olevien seksuaalirikokset sekä naisen tekemän raiskauksen miehelle. Kolmanneksi määritelmä raiskaus vaatisi aina voimaa tai uhkaa. Lopuksi, raiskauksen yritystä ei tunnusteta rikokseksi. (Mallicoat 2019, 36.)

2.1 Seksuaalirikosten lainsäädäntöä

Raiskausrikoksien määrä on Suomessa viimeisen viiden vuoden aikana kasvanut. Poliisin tietoon on näiden viiden vuoden aikana vuosittain tullut 975-1160 raiskausrikosta (RL 20:1-2). Myös muiden seksuaalirikosten RL 20:4-5 ja 8-9 määrissä on ollut kasvua. Tuomioiden määrät ovat näitä lukuja alhaisempia, koska kaikki rikokset eivät selviä. Iso osa seksuaalirikoksista jää piilorikollisuudeksi. Ilmoitusherkkyuden muutoksilla on ollut vaikutusta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän kasvusta. Seksuaalirikosten tekijöistä erittäin suuri osa on miehiä. (Matikkala 2018, 116.)

Rikoslain luvun 20 pykälistä seuraavat antavat aiheutta seksuaalirikostutkimuksen tekemiseen: Raiskaus 20:1§, Törkeä raiskaus 20:2§ ja Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§. Seksuaalirikostutkimus on henkilöön kohdistuvaa etsintää eli henkilönkatsastus PKL 8:30§ 1 mom 2 kohta.

1 § Raiskaus (27.6.2014/509)

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Säännöksessä edellytetään sukupuoliyhteyttä RL 20:10§. Säännöksen ensimmäinen momentti vaatii pakottamisen sukupuoliyhteyteen, pakottamisen tulee olla väkivaltaista tai väkivallalla tulee uhata. 2 momentissa käytetään hyväksi uhrin tiedottomuutta tai pelkotilaa sukupuoliyhteyden toteuttamiseen, uhrin on oltava kykenemätön puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tahtoaan, 3 momentissa säännellään vähemmän vakavasta raiskauksesta mitä 1 ja 2 momentti, jolloin raiskaukseen ei sisälly väkivaltaa. (Ojala 2014, 50, 71, 85, 91.)

2 § Törkeä raiskaus (27.6.2014/509)

Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,*
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,*
- 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi,*
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai*
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla*

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Törkeän raiskauksen minimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Rangaistusasteikko on ankara, raiskauksesta rangaistaan esim. törkeää pahoinpitelyä ankarammin. Käytetyn väkivallan voimakkuus tai väkivallassa käytetyt välineet painottuvat törkeän raiskauksen ankaroitamisperusteena. RL 20:2§ 1 kohdassa mainitaan ankaroitamisperusteena toiselle tahallisesti aiheutettu vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Vaikeita ruumiinvammoja ovat esim. erilaiset murtumavammat, vakava sairaus voi olla esim. sukupuolitauti (HIV), hengenvaarallisen tilan aiheutuminen edellyttää konkreettisen vaaran toteutumista. Se voi syntyä esimerkiksi teräaseen käytön yhteydessä. Raiskauksen törkeä muoto edellyttää muiden törkeiden rikosten tavoin yhden tai useamman kvalifointiperusteiden täyttymisen lisäksi kokonaistörkeyttä. Teon tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. (Ojala 2014, 107-110, 131.)

5 § Seksuaalinen hyväksikäyttö (24.7.1998/563)

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

- 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,*
- 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä,*

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai (27.6.2014/509)

4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

2 momentti on kumottu L:lla 13.5.2011/495.

Yritys on rangaistava.

Tässä olennaista on, että tekijä käyttää asemaansa hyväksikäyttäen uhrin taivuteltua sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Teon on loukattava olennaisesti uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tekijän aseman lisäksi vaaditaan hyväksikäyttöä. Uhrin tulee olla alle 18-vuotias säännöksen ensimmäisen kohdan mukaan, sen lisäksi uhrin on oltava koulussa tai muussa laitoksessa tekijän määräysvallan alla. (Ojala 2014, 173-174.)

2.2 Määritelmä

Keskeisimpinä käsitteinä RL:n 20 luvussa on sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko. Luvun 10§:n ensimmäisessä momentissa on määritelty sukupuoliyhteyden ja toisessa momentissa seksuaalisen teon määritelmät. Lainsäätäjä määritteli käsitteet rikoslain 20 luvun uudistuksessa vuonna 1999. (Matikkala 2018, 124.)

RL 20:10 § Määritelmät (27.6.2014/509)

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Sukupuoliyhteys voi tarkoittaa myös esineen tai esimerkiksi sormen seksuaalista tunkeutumista sukupuolielimeen tai peräaukkoon. Sukupuoliyhteys edellyttää tunkeutumista, pelkkä sukupuolielinten koskettaminen toisiinsa ei ole sukupuoliyhteyttä. Sukupuoliyhteys voi olla myös miehen sukupuolielimen ottamista suuhun. (Matikkala 2018, 125.) Naisen sukupuolielimien koskettelu sormella tai esineellä ei vielä ole sukupuoliyhteyttä, vaan su-

kupuoliyhteys edellyttää tunkeutumisen naisen sukupuolielimeen eli vaginaan. (Ojala 2014, 69.)

Sukupuoliyhteyttä täyttäviä toimia ovat, kun tunkeudutaan sukupuolielimeen tai peräaukkoon tai sukupuolielimellä tunkeudutaan toisen kehoon. Tunkeutuminen voi tapahtua sukupuolielimellä, muulla kehon osalla tai esineellä. Sukupuoliyhteyttä ovat myös sukuelimellä tapahtuva tunkeutuminen anaalisesti (peräaukkoon) tai oraalisesti (suuhun). (Ojala 2014, 66.)

2.3 Pakkokeinolaki

Pakkokeinolain luvun 8:30§ pykälässä säädetään henkilöön kohdistuvasta etsinnästä. Henkilöön kohdistuvia etsinnän lajeja on kaksi, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus. Seksuaalirikoksesta epäilylle voidaan suorittaa rikoksen selvittämiseksi seksuaalirikostutkimus, eli henkilönkatsastus. Henkilönkatsastus voidaan tehdä ilman epäilyn suostumusta pakkokeinolain perusteella.

30 § Henkilöön kohdistuvan etsinnän lajit 22.7.2011/806

Henkilöön kohdistuva etsintä voi olla:

- 1) henkilöntarkastus sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa; tai*
- 2) henkilönkatsastus, joka käsittää katsastettavan kehon tarkastamisen, verinäytteen tai muun näytteen ottamisen taikka muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen.*

Henkilönkatsastus tarkoittaa katsastettavan henkilön kehon tarkastamista, verinäytteen ottamista tai jonkin muun näytteen esim. DNA-tunnisteen, ruutisavunäytteiden ottamista, hengitysilmanalkoholipitoisuuden määrittämistä taikka muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen. (Helminen ym. 2012, 1002.)

Henkilönkatsastus kohdistuu henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen ja vapauteen. Henkilönkatsastus verinäytteen tai muun kehon tutkimuksen suorittamiseksi joudutaan katsastettava viemään terveystakeskukseen tai muualle lääkärin vastaanotolle. Tämä tarkoittaa, että henkilöön kohdistuva etsintä käsittää lisäksi *kiinniottamisen kaltaisen lyhytaikaisen vapaudenmenetyksen*. Henkilön kehoon kohdistuvan henkilönkatsastuksen tarkoituksena on löytää kehosta rikosta tehtäessä syntyneitä vammoja tai jälkiä. Ne voivat olla haavoja, mustelmia, puremajälkiä, lika-, veri- tai eritetahroja. Henkilönkatsastuksessa voidaan

tarkistaa myös ruumiinonteloita niihin kätketyn esineen löytämiseksi taikka kaapia kynnenaluslikaa tai tutkittaessa siveellisyyserikosta sukuelinten huuhtelu. (Helminen ym. 2012, 1002.)

Lain määritelmä osoittaa henkilönkatsastuksen piiriin kuuluvat toimenpiteet. Toimenpiteet, joissa henkilöstä otetaan verinäyte tai muu näyte, esim. virtsa-, sylki-, hius- tai karvanäyte tai jos hänelle suoritetaan muu tutkimus esim. kliininen humalatilatutkimus, röntgentutkimus tai näön tai kuulon tarkastus, ovat henkilönkatsastusta. (Helminen ym. 2012, 1003.)

Tutkimukset, jotka vaativat lääketieteellistä asiantuntemusta saa suorittaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö PKL 8:33,2. Virassa oleva lääkäri on siihen velvollinen. Henkilönkatsastuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle mainittavaa terveydellistä haittaa PKL 8:33,4. (Helminen ym. 2012, 1003-1004.)

32 § Henkilönkatsastuksen edellytykset 22.7.2011/806

Rikoksesta epäillylle saadaan tehdä henkilönkatsastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädettyin edellytyksin, jos on todennäköisiä syitä epäillä häntä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, taikka rattijuopumukselta tai huumausaineen käyttörikoksesta. Jollei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, epäilty saadaan katsastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa löytyvän mainitussa kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai ruutisavunäytteen ottamiseksi taikka muun vastaavan tutkimuksen suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä ilman hänen suostumustaan henkilöille, jota ei epäillä kyseisestä rikoksesta. Edellytyksenä tällaiselle henkilönkatsastukselle on, että tutkimuksella on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käyttämällä tutkinnan kohteen oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja. DNA-tunnisteet ja vastaavat tutkintatulokset on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Henkilönkatsastuksessa puututaan voimakkaasti kansalaisen ruumiilliseen koskemattomuuteen, joten sen saa kohdistaa pääsääntöisesti vain *todennäköisin syin epäiltyyn*. Edellytyksenä on myös, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on *vähintään vuosi vankeutta*. Henkilönkatsastuksen suorittamisesta päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies POV PKL 8:33,1. (Helminen ym. 2012, 1005, 1009.)

3 SEKSUAALIRIKOSTUTKIMUS

Seksuaalirikostutkimus on oikeuslääketieteellinen tutkimus, jossa otetaan biologisia näytteitä henkilöltä ja jossa otetuilla näytteillä voi olla henkilön kannalta oikeudellista merkitystä. Näytteitä otetaan yleensä verestä, virtsasta, tahroista, karvoista, eritteistä ja kudoksista. Oikeuslääketieteellisen tutkimuksen suorittaa terveydenhuollon ammattihenkilö esimerkiksi lääkäri tai sairaanhoitaja, jolla on tehtävän suorittamiseen vaadittava asianmukainen koulutus. Rikostekniseen laboratorioon (RTL) lähetetyistä seksuaalirikosnäytteistä suurin osa on otettu uhrilta. RTL:oon tutkittavaksi menee myös rikoksesta epäillystä ja tapahtumapaikalta otettuja näytteitä. Kaikki laboratorioon menevät näytteet menevät sinne poliisin kautta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014, 22,35.)

Asianomistajan tutkimiseen ja näytteenottoon tarvitaan asianomistajan lupa. Näytteitä ei saa luovuttaa poliisille ilman asianomistajan suostumusta. Asianomistaja voi hakeutua tutkimuksiin: poliisin virka-apupyynnöllä tai poliisin saattamana, omasta aloitteesta riippumatta onko rikosilmoitusta tehty vai ei tai jonkun muun henkilön pyynnöstä, esim. hoitava lääkäri, lastensuojelu tai joku muu taho. (RTL 2016.)

Rikoksesta epäillyn tutkimiseen ei tarvita suostumusta. Rikoksesta epäillyn tutkimus tehdään pakkokeinolain PKL 8:30§ perusteella poliisin virka-apupyynnöllä. RTL 2016.)

3.1 Seksuaalirikostutkimuspakkaus, SERI-pakkaus

Seksuaalirikostutkimuspakkaukset uudistuvat tiettyin väliajoin. Koulutuksessa käyttämäni SERI-pakkaus on vuoden 2016 pakkaus. Pakkaus tulee Kanta-Hämeen keskussairaalan päivystykseen koulutukseni myötä käyttöön. Pakkausta voidaan käyttää asianomistajan, rikoksesta epäillyn, aikuisen tai teini-ikäisen, naisen tai miehen tutkimiseen. Lapset tutkitaan aina erikoissairaanhoidon yksikössä, joten lasten kohdalla tulee huomioida mitä lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa on ohjeistettu (RTL 2016.)

Uhrin, eli asianomistajan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että seksuaalirikostutkimuksessa on otettu riittävästi näytteitä ja näytteet on otettu, sekä kirjattu oikein. SERI-pakkaus ohjaa ottamaan näytteitä laajasti, koska tutkimustilanteessa tapahtumien kulku voi olla epäselvä ja jälkikäteen ei ole mahdollista ottaa puuttuvia näytteitä. Näyteketjun on oltava

aukoton ja se ei saa katketa missään vaiheessa päivystyksestä, poliisin kautta rikostekniseen laboratorioon (RTL).

SERI-pakkaus on kehitetty vähentämään kontaminaatoriskiä, ohjaamaan näytteenottoa näytteiden säilyttämisessä ja kuljettamisessa. RTL:oon lähetetään tutkinnan kannalta oleelliset näytteet, kun asianosaisten puhutusten kautta on saatu tietoa tapahtumasta. (RTL 2016.)

Seksuaalirikostutkimuksen avulla pyritään todentamaan mm. rikostunnusmerkistön täyttyminen, henkilöiden välillä ollut kontakti tai sitomaan henkilön läsnäolo tiettyyn paikkaan. Seksuaalirikostutkimus ei sovellu selvittämään mahdollisen yhdynnän ajankohtaa tai sen vapaaehtoisuutta. (RTL 2016.)

Pakkaus sisältää kirjalliset ohjeet tutkimuksen tekemiseksi, esitieto- ja näytteenottolomakkeet lääkärille ja poliisille. Alkuperäiset lomakkeet jäävät lääkärille, poliisille otetaan lomakkeista kopiot. Näytteenottoa varten pakkauksessa on omat näytepakkaukset kehon eri alueilta otettaviin näytteisiin, riisuuntumisalusta, näytepusseja sinettitarroilla, SERI-pakkauksen uudelleensinetöintitarat ja luovutusdokumentti aukottoman näytekierron varmistamiseksi. Pakkaus sisältää myös kertakäyttöisen suojavaatetuksen kahdelle henkilölle kontaminaation välttämiseksi. Suojavaatetukseen kuuluu suusuoja, hiussuoja, kertakäyttö-käsineet ja suojatakki. (RTL 2016.)

Näytteenottoon on varattava riittävästi aikaa, noin 1½ - 2 tuntia. Näytteenotto alkaa haastattelulla, jossa lääkäri haastattelee tutkittavan esitietolomaketta apuna käyttäen. Haastattelussa on hyvä käyttää esitietolomaketta, jotta kaikki tarvittavat asiat tulisi kysytyä, koska tutkittava ei välttämättä osaa kertoa kaikkea itse. Mikäli tutkittava tulee poliisin saattamana tutkimuksiin, lääkäri saa poliisilta tapahtumasta lisätietoja. (RTL 2016.)

Suomessa puhutaan SERI-pakkauksesta, Amerikassa vastaava pakkaus on nimeltään PERK. Tara Crider kirjoittaa teoksessa *Practical Aspects of Rape Investigation A Multidisciplinary Approach* fyysikaalisten todisteiden pakkauksesta PERK:stä. Criderin 2017 mukaan yksi tärkeimmistä päämääristä tutkimuksissa on, että todiste pystytään linkittämään rikospaikkaan, uhriin tai epäiltyyn. Fyysinen todiste näyttelee suurta roolia todistettaessa, että rikos on tapahtunut. PERK:jä luotiin, jotta todisteet saataisiin kaikista kolmesta, uhrista, epäilystä ja rikospaikasta. Uhri PERK on luotu, kaikenikäisille sekä naisille- että

miesuhreille. PERK:iä tulisi käyttää 72 tunnin sisään tapahtuneesta. Epäillyn PERK on samantyylinen, kuin uhrin PERK. Epäillyn PERK:iä tulisi käyttää 24 tunnin sisään tapahtuneesta. (Crider 2017, 236.)

3.2 SERI-tutkimuksessa haetaan todisteita

Kuinka fyysiset todisteet jäävät rikospaikalle, uhriin tai epäiltyyn? Tämä todisteiden ”vaihto” tunnetaan Locardin vaihtoteorian. Edward Locard tutki lääkkeitä ja lakia Ranskassa 1800- ja 1900 luvuilla. Hän perusti ensimmäisen poliisilaboratorion 1910 ja häntä pidettiin oikeuslääketieteen perustajana. Hänen teoriansa mukaan todisteiden vaihto tapahtuu, kun kaksi asiaa ovat kosketuksissa toisiinsa. ”*Jokainen kosketus jättää jäljen*”. (Crider 2017, 214.)

On olemassa monentyylisiä ”vaihtotapahtumia”. Suorassa vaihdossa todiste siirtyy suoraan lähteestä toiseen, esim. epäillyn hiukset löytyvät uhrin sängystä. Epäsuorassa vaihdossa on yksi tai useampi kohde välissä, esim. epäillyn koiran karva löytyy uhrin sängystä. Locardin teorian mukaan todisteita on aina rikospaikalla tai ainakin on ollut jossain vaiheessa. Todisteiden olemassaolo riippuu siitä, kuinka kauan eri todisteet säilyvät. Esim. ulkona epäillyn hiukset on saattanut tuulen mukana pois rikospaikalta. (Crider 2017, 214.)

4 AMMATTITAITO JA KOULUTTAMINEN

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä on pykälä (2:18§), joka velvoittaa terveydenhuollon ammattihenkilön ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoaan. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä määrää, että:

18 § Täydennyskoulutusvelvollisuus ja jatkuva ammatillinen kehittyminen

Terveydenhuollon ammattihenkilö on velvollinen ylläpitämään ja kehittämään ammattitoiminnan edellyttämiä tietoja ja taitoja sekä perehtymään ammattitoimintaansa koskeviin säännöksiin ja määräyksiin.

Terveydenhuollon ammattihenkilön työnantajan tulee seurata terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammatillista kehittymistä ja luoda edellytykset sille, että terveydenhuollon ammattihenkilö voi osallistumalla tarvittavaan ammatilliseen täydennyskoulutukseen ja muilla ammatillisen kehittymisen menetelmillä ylläpitää ja kehittää tietojaan ja taitojaan voidakseen harjoittaa ammattiaan turvallisesti ja asianmukaisesti. (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (30.12.2015/1659 18§)

Terveydenhuolto kehittyy koko ajan ja uutta tutkittua tietoa tulee jatkuvasti erilaisten tutkimusten myötä. Toimintatavat muuttuvat, joten sairaanhoitajan ja lääkärin on päivitettävä omaa osaamistaan jatkuvasti erilaisin lisä- ja täydennyskoulutuksin. Terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattietiikka velvoittaa toimimaan potilaalle koituvan hyödyn mukaan. Tällä hetkellä Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksessä on käytössä vuoden 2014 SERI-pakkaus. Uusimpia, vuoden 2016 SERI-pakkauksia ollaan juuri ottamassa käyttöön Hämeenlinnan päivystyksessä. Opinnäytetyöni on siksi erittäin ajankohtainen, sillä seksuaalirikosnäytteenotonkoulutus videolla on käytössä uusin SERI-pakkaus. Saan samalla perehdytettyä sairaanhoitajat ja lääkärit uusimpaan SERI-pakkaukseen.

Työ päivystyksessä on nopeitempoista, haastavaa sekä vaihtelevaa. Sekä päivystyksessä töissä olevalta sairaanhoitajalta, että lääkäriltä vaaditaan erikoisosaamista monelta eri erikoisalalta. Jokaisen sairaanhoitajan on osattava toimia myös seksuaalirikostutkimuksessa lääkärin työparina ja lääkärin on osattava ottaa näytteet seksuaalirikoksen uhrilta ja epäillyltä. Oman työkokemukseni pohjalta voin todeta, että sairaanhoitajan on tiedettävä oma roolinsa SERI-tutkimuksessa. Tutkimuksessa lääkäri ottaa näytteet. Sairaanhoitaja avustaa tutkimuksessa sekä pakkaa ja kirjaa lääkärin ottamat näytteet.

Hämeenlinnan päivystyksessä työyhteisö on suuri, henkilökunta vaihtuu ja sijaisia on paljon. Työympäristö on moniammatillinen. Seksuaalirikoksen uhrin tullessa päivystykseen yhteistyötä tehdään ainakin lääkärin ja laboratoriohoitajan kanssa, useimmissa tapauksissa myös poliisin ja mahdollisesti sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteistyön on oltava sujuvaa. Työtä sujuvoittaa, kun tietää miten toimia SERI-tutkimuksessa. SERI-tutkimuksia tulee harvoin, joten ammattitaitoa ei pysty ylläpitämään jatkuvilla toistoilla. Jotta SERI-tutkimuksen hallitsee, on tunnettava SERI-pakkaus, tietää mitä se sisältää ja miten näytteenottovälineitä käytetään. Lisäksi on tiedettävä, miten SERI-tutkimus etenee. Jotta tämän kaiken osaa ja hallitsee, on oltava sopiva koulutus ja uudet työntekijät on perehdytettävä myös seksuaalirikostutkimukseen.

4.1 Kouluttaminen

Kouluttaminen on kasvatusta, tavoitteellista toimintaa, vuorovaikutusta ja yhteiskunnallista toimintaa. Koulutusta suunniteltaessa on mietittävä kasvatukselliset elementit, mitkä ne ovat? Koulutukselle on asetettava tavoitteet, kouluttajan tavoitteet ja koulutettavan tavoitteet. On mietittävä keinot, joilla asetetut tavoitteet saavutetaan. Vuorovaikutus kouluttajan ja koulutettavan välillä voi vaikuttaa oppimiseen. Koulutuksen ollessa yhteiskunnallista toimintaa on mietittävä yhteiskunnan voimavaroja ja niiden vaikutusta oppimiseen ja opettamiseen. Yhteiskunnan kontrolli mm. tutkinto-oikeus ja laatu järjestelmät voivat vaikuttaa oppimiseen ja opettamiseen. (Viitanen 2017.)

On monta tapaa olla hyvä kouluttaja, kuten esimerkiksi ulospäinsuuntautunut, hiljainen, karismaattinen, taustalla pysyttelevä, huumorintajuinen tai korostetun asiallinen. Piirteet, jotka liittyvät hyvään kouluttajuuteen, eivät ole henkilön persoonallisuuden piirteitä, vaan ne kuvaavat tapaa suhtautua itseensä, oppijoihin ja asiantuntemukseen. Päivi Kupiaksen ja Sirkka Mäki-Lähteen mukaan hyvän kouluttajuuden perustan muodostavat: asiantuntemus, läsnäolo, arvostus, samaistuminen, innostus ja nöyryys. ALASIN, sana muodostuu hyvän kouluttajuuden perustana pidettävistä sanoista. (Kupias 2007, 11-12.)

Asiantuntemus. Kouluttajan on käytettävä asiantuntemustaan niin, että hän pystyy tukemaan oppijoita kehittymään, sekä pääsemään tavoitteisiin, jotka koulutukselle on annettu. Parhaimmillaan asiantuntemus on sisällöllistä asiantuntemusta sekä oppimisprosessin ohjaamiseen liittyvää asiantuntemusta. Se voi olla myös jompaakumpaa. (Kupias 2007, 12.)

Asiantuntijakouluttajaksi kutsutun kouluttajan on tunnettava riittävän hyvin käsiteltävä asia, mutta hänen ei ole pakko tietää asiasta kaikkea. Kouluttaja voi tuoda koulutukseen tietyn näkökulman, joka on tarkoitus yhdistää oppijoilla olevien aikaisempien näkökulmien kanssa. Kouluttajan kannattaa tuolloin hyödyntää oppijoiden aikaisempaa osaamista aiheesta. Kouluttajan on hyvä hahmottaa oma asiantuntemuksensa rajat, siitä on apua koulutuksen toteuttamisessa ja esiintymisjännityksen hallitsemisessa. (Kupias 2007, 12.)

Kouluttajan ollessa oppimisprosessin ohjauksen asiantuntija ei kouluttajan välttämättä tarvitse tietää käsiteltävästä asiasta paljon. Oppijoiden tarkoituksena on tuottaa sisällöt itse, sekä löytää niihin ratkaisut. Kouluttaja ohjaa työskentelyä ja huolehtii siitä, että oppijat kehittyvät työskennellessä ja saavuttavat koulutukselle asetetut tavoitteet. (Kupias 2007, 13.)

Läsnäolo. Sujuvasta ja tyylikkäästäkin koulutuksesta voi jäädä puutumaan jotain, läsnäolo. Vaikka kouluttaja olisi taitava esiintyjä ja sujuvasanainen, voi hän olla olematta läsnä. Tämä mahdollistuu erityisesti niissä tilanteissa, jolloin kouluttaja pitää saman esityksen usein lyhyen ajan sisällä. Esiintymiseen tulee liikaa rutiinia ja poissaolevuutta, eikä kouluttaja muista, mitä on puhunut minkäkin ryhmän kanssa. Kouluttaminen siirtyy ei-tietoiselle tasolle, eikä se vaadi kouluttajalta enää keskittyneisyyttä. Kouluttajan ottaessa kontaktia oppijoihin ja asettumalla vuorovaikutukseen heidän kanssaan, kouluttaja saa ankkuroitua itsensä läsnäolevaksi. (Kupias 2007, 13.)

Kouluttajan läsnäolon merkitystä ei mielestäni voi liikaa korostaa. Kouluttajan on osattava ottaa yleisönsä ja olla heidän kanssansa vuorovaikutuksessa. Ilman molemmin puoleista vuorovaikutusta koulutettavasta asiasta ei koulutettavalle välttämättä jää mitään mieleen. Toivon, että itse pystyn omalla persoonallani tuomaan omiin koulutettaviini läsnäolon tunteen.

Vuorovaikutteiset koulutukset vaativat kouluttajalta keskittyneisyyttä ja läsnäoloa. Vuorovaikutteiset koulutukset tuottavat uusia näkökulmia ja ennakoimattomia tilanteita ja näin koulutuksista tulee ainutkertaisia. Läsnäolo ja keskittyneisyys välittyy koulutettaville sanallisen ja sanattoman viestinnän kautta. Kouluttajan luonteva katsekontakti ja luonteenomainen sanaton viestintä riittää läsnäolon saavuttamiseen, eikä siihen tarvita muita tempuja. (Kupias 2007, 13-14.)

Läsnä olevan kouluttajan katsekontakti, keho ja puherytmi viestivät koko ajan, että hän on aidosti oppijoiden käytettävissä ja heitä varten. (Kupias 2007, 13-14.)

Arvostus. Kouluttajan on arvostettava itseään ja koulutettaviaan. Kouluttaja ei saa aliarvioida koulutettavien asiantuntijuutta, eikä käyttäytyä heitä kohtaan ylimielisesti. Koulutuksella ei ole onnistumisen edellytyksiä, mikäli mitätöi koulutettavien asiantuntemuksen tai jättää sen huomioimatta. Paras tulos tulee, kun kouluttajan ja koulutettavien asiantuntemukset kohtaavat ja saadaan tuotettua laajempia, syvempiä ja kokonaan uusia näkökulmia asiaan. Kouluttaja ei ole koulutettavien silmissä vakuuttava, mikäli hän ei arvosta itseään eikä asiantuntijuuttaan. (Kupias 2007, 14.)

Samaistuminen. Kouluttajan ollessa hyvä on häneen helppo samaistua. Oppijoiden maailmaan etukäteen perehtynyt kouluttaja pystyy hyödyntämään sitä tietoa koulutuksessa. Tällöin kouluttaja puhuu koulutettavien kanssa samaa kieltä ja hän pystyy käyttämään tarvittavia esimerkkejä koulutettavien työtodellisuudesta. Kouluttaja voi hyödyntää koulutettavien kokemuksia ja pyytää heiltä aiheeseen liittyviä esimerkkejä. (Kupias 2007, 15.)

Innostus. Kouluttajan innostus näkyy koulutettaville. Kouluttaja pystyy näyttämään kiinnostuksen oppijoita, opiskeluisältöä ja kouluttajana toimimista kohtaan. Innostunut kouluttaja saa oppijatkin innostumaan. Kouluttajan ollessa ei-innostunut, voi hän tappaa myös oppijoiden innostuksen. Silloin, kun kouluttaja tuntee oman innostuksen olevan tiessään, on hänen löydettävä innostus jollain lailla. On monia tapoja löytää oma innostus. Yksi tapa on herättää uteliaisuus koulutettavaa ryhmää kohtaan. Oman innostuksen voi saada heräämään, kun oivaltaa, että koulutus on ainutkertainen ja merkityksellinen siihen osallistujille. (Kupias 2007, 15.)

Innostuneisuus tulee esille jokaisen omalla persoonallisella tavalla. Mikäli omaan persoonaan kuuluu käsien käyttäminen, on hyvä käyttää niitä myös kouluttaessa. Jos oma innostuneisuus näkyy vähäeleisesti, niin silloin ei ole tarvetta alkaa huitomaan käsillä tai hyppiä tasajalkaan, jotta osoittaa innostuneisuuden. Tärkeintä on, että innostuneisuus näkyy tai kuuluu jollain tavalla, joko äänensävyistä, rytmityksestä tai eleistä. Innostuneisuus voi näkyä myös kasvojen ja korvien punoittamisella, etenkin jos siihen on taipumus. Tunteukset voivat olla samanlaisia, kuin esiintymisjännityksessä, sydän voi myös hakata. (Kupias 2007, 16.)

Nöyryys. Kouluttaja on palvelutehtävässä ja hänen tehtävänä on auttaa ja tukea oppijoita oppimisessa. Vaikka kouluttaja kerryttää omaa kokemusta ja osaamista paljon, on hänen silti pysyttävä sopivan nöyränä. Kouluttaessaan kouluttaja on oppijoita, eikä itseään varten. (Kupias 2007, 16.)

Kouluttajan on osattava ottaa huomioon erilaiset oppijat ja miettiä koulutustavat sen mukaan, jotta jokainen oppisi. Kouluttajan olisi osattava olla innostava ja saada koulutettavat innostumaan oppimisesta. Erilaisia opetusmenetelmiä oppimisen ja opetuksen tueksi on runsaasti. Menetelmiä voi yhdistellä luovuutta käyttämällä, sekä kehittää uusia omien tarpeiden mukaan. Opetusmenetelmän valinnassa olennaisinta on se, mihin tarkoitukseen sitä käytetään. Opetusmenetelmä on väline, jolla saavutetaan oppimistavoite, eikä itsetarkoitus. Helposti käy niin, että kouluttaja ihastuu tiettyjen menetelmien käyttöön ja unohtaa toiset kokonaan. Kouluttajalla voi olla yksi mieluinen menetelmä, jota käyttää silloinkin, vaikka joku muu menetelmä soveltuisi paremmin. Hyvää perusmenetelmää voi muokata ja soveltaa tilanteen ja tarpeen mukaan. (Kupias 2007, 36.)

4.2 Oppiminen

Oppimisen perustana on oppilaan aktiivinen rooli, hänen on rakennettava oma ymmärryksensä, hän tarvitsee tuekseen pedagogisia toimia opettajan puolelta. Oppilaan aktiivinen rooli korostuu entisestään, kun oppiminen muuttuu mahdollisesti kilpailua korostavasta opiskelusta ja yksilöllisestä oppimisesta yhteistoiminnallisen oppimisen suuntaan. Oppimiseen vaikuttavat oppilaan persoonalliset kokemukset, näillä kokemuksilla on merkitykselliset vaikutukset oppimiseen. (Julkunen 2002, 17-18.)

Oppimiseen tarvitaan tavoitteita. Opiskelija asettaa päämääriä opiskelullensa sekä hallitsee ja kontrolloi opiskeluaan ja kantaa siitä vastuun. Vallitseva oppimiskäsitys korostaa myös edellä mainittuja asioita. Itseohjautuvan oppijan taitoja voi kehittää jo ala-asteella. Itseohjautuvan oppijan taitoja on pidetty yleensä aikuisen opiskelijan ominaisuuksina. (Aho 2002, 30.)

4.3 Mitä on oppiminen?

Oppiminen on yksilössä tapahtuva muutos. Tiedon luo yksilö, organisaatio ei opi ilman yksilöitä eli omia työntekijöitä. Yksilö tarvitsee organisaation suhteita ja välineitä, jotta

hän saa tiedonluomisen mahdollisuuden ja pääsee näin oppimaan. Kokemalle on annettava merkitys, jotta oppimista voi tapahtua. (Ruohotie 2000, 11-12.)

Oppiminen: henkistä aktiivista työskentelyä, ei niinkään passiivista opetuksen vastaanottamista. Oppija rakentaa konstruktivistisen oppimisenäkemyksen mukaan oman tietonsa. Konstruktivistinen oppimiskäsitys tarkoittaa tiedon rakentamisprosessia. Oppijalla on avainasema oppimisprosessissa, muut voivat haastaa ajattelemaan, tarjota tukea, toimia valmentajina tai malleina. (Puolimatka 2001, 82.)

Konstruktivismi rakentuu kognitiivisen psykologian varaan, se nousi 1900-luvun lopulla behavioristisen oppimisenäkemyksen vastapainoksi. Behavioristinen oppimisenäkemys oli hallinnut vuosisadan alkupuolella. Tapio Puolimatka kirjoittaa kirjassa Opetuksen teoria:

Behavioristisen oppimisenäkemyksen mukaan oppiminen on reaktiota ulkoapäin tulevaan ärsykkeeseen, ärsykkeen ja reaktion ketjujen muodostumista. Tätä prosessia säätelee vahvistaminen, joka puolestaan perustuu tarpeen tyydytykseen. (Puolimatka 2001, 84.)

Behavioristisessa oppimismallissa opittava asia esitellään pieninä paloina eli yksikköinä ja nämä yksiköt toimivat ärsykkeinä. Muutamassa lauseessa esitellään asia ja siihen esitetään kysymys. Oppijan vastaus on hänen reaktionsa esitettyyn ärsykkeeseen. Oppija saa välittömän palautteen, jolloin palaute toimii vahvistajana. Kysymykset ja asiat vaikeutuvat asteittain. Oikeista vastauksista oppija saa onnistumisen kokemuksia ja positiivista palautetta. Positiivinen palaute motivoi oppijaa enemmän ja vaikutus on suurempi kuin vääristä vastauksista tuleva negatiivinen masentava vaikutus. (Puolimatka 2001, 84.)

4.4 Opetusvideo

Tein opinnäytetyön osana koulutus- /opetusvideon. Koulutusvideota on helppo ja nopea käyttää milloin vain. Päivystyksessä työskentelee paljon sairaanhoitajia ja lääkäreitä, eivätkä kaikki ole aina paikalla. Työtä tehdään monessa eri vuorossa. Koulutusvideo mahdollistaa asiaan perehtymisen mihin aikaan vuorokaudesta tahansa, sillä seksuaalirikostutkimus voi tulla kohdalle koska tahansa. Tekemästäni koulutusvideosta voi helposti ja nopeasti tarkastaa SERI-tutkimuksen osa-alueita. Koulutusvideo on tarkoituksella lyhyt, jotta sen voi nopeastikin katsoa.

Irma Lepistö 2014 kirjoittaa teoksessaan *Työpaikkakouluttajan käsikirja*, että ”*Opetusvideo on audiovisuaalinen opetuskokonaisuus.*” Video sopii monenlaisiin tilaisuuksiin esim. keskustelun tai ryhmätyön pohjaksi ja auditorio-opetukseen. Videon suunnitteluun kannattaa panostaa, sillä hyvin suunniteltu ja valmistettu opetusvideo saa koulutettavien huomion kiinnittymään juuri olennaisiin asioihin. Videon katselemisen jälkeen on vielä hyvä keskustella videossa esille tulleesta tiedosta. (Lepistö 2004, 29.)

Hyvällä videolla on virikkeitä antava vaikutus. Videokoulutukseen liittämällä keskustelua ja ryhmätyömenetelmiä saadaan poistettua yksisuuntaisen viestinnän haitat opetuksesta. Opetustilanne voi silloin olla seuraava: (Lepistö 2004, 30.)

- *Orientoituminen, ongelmien asettaminen*
- *Videon katselu*
- *Keskustelu tai ryhmätyö videon sisällöstä ja uusi kysymyksenasettelu*
- *Tarvittaessa videon katsominen uudelleen*

4.5 Perehdyttäminen

Jokainen uusi työntekijä on perehdytettävä uuteen työpaikkaan. Perehdytys kestää työpaikan perehdytysohjelman mukaisen ajan. Meillä Kanta-Hämeen keskussairaalassa perehdytysjaksojen pituudet vaihtelevat eri yksiköiden välillä. Perehdytysjakson aikana uusi työntekijä on ns. ylimääräinen työntekijä. Uudella työntekijällä on perehdytysjakson aikana ainakin yksi perehdyttäjä, mutta perehdyttäjiä voi olla myös useita. Tämä koulutusmateriaali sopii hyvin uuden työntekijän perehdyttämiseen. Tämän koulutusmateriaalin avulla SERI-tutkimuksista vastaavien sairaanhoitajien on helppo perehdyttää uusi työntekijä seksuaalirikostutkimuksen tekemiseen.

Perehdytyksen ja opastuksen tarkoituksena on valmentaa uusi työntekijä työpaikan toimintatapoihin, tiloihin, työtehtäviin, sekä koko organisaatioon ja oman työyhteisön tavoitteisiin ja toimintaan sekä niitä koskeviin muutoksiin. Perehdytyksen tavoitteena on antaa uudelle työntekijälle perustiedot työpaikasta, luoda hyvä yhteistyö uuden henkilön, hänen esimiehensä ja työtovereiden välillä. Perehdytyksen tavoitteita on vähentää virheitä, tapaturmia ja muita työstä johtuvia haittoja, jotka voisivat aiheutua työympäristön tai työtehtävien huonosta tuntemisesta. Perehdytyksen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa uuden työntekijän lähin esimies. (Lepistö 2004, 58-59.)

Hyvä työhön perehdyttäminen auttaa työntekijää pääsemään helpommin kiinni omaan työhön, näkemään itsensä osana työyhteisöä ja koko organisaation toimintaa. Oman työn ja työyhteisön tavoitteiden sekä työyhteisön sosiaalisen kentän tunteminen kiinnittävät työntekijän työyhteisöön ja edesauttavat yhteistyötä työyhteisössä. Hyvä perehdyttäminen edistää työntekijän ammatillisen asenteen syntymistä ja ammatillisen identiteetin muodostumista. Perehdyttäminen lisää myös työntekijän kykyä toimia epätavallisissa tai uusissa tilanteissa sekä antaa valmiuksia työntekijän oman työn kehittämiseen. (Elovainio 1992, 8-9.)

Perehdytystä on arvioitava jatkuvasti. Jatkuva ja järjestelmällinen edistymisen arviointi on perehdytyksessä olennaisen tärkeää. Selkeät tavoitteet, joihin perehdytyksellä pyritään, ovat arvioinnin perusta. Tavoitteiden saavuttamisen arviointi ei voi olla mielivaltaista subjektiiviseen kokemukseen perustuvaa, vaan sille tulee luoda selkeät arviointikriteerit, joiden pohjalta perehdytettävää arvioidaan. (Laaksonen & Voutilainen 1994, 92.)

Perehdytyksen aikana perehdyttäjän tulisi antaa riittävästi palautetta perehdytettävälle. Erityisesti sellaisen tilanteen jälkeen, josta perehdytettävälle on tullut epävarma olo tai hän on saanut siitä palautetta. Riittävän palautteen antaminen perehdytysjakson aikana ohjaa perehdytettävää oikeaan kehityksen suuntaan ja edesauttaa perehdytyksen onnistumista tavoitteiden mukaisesti.

Mielestäni palautteen antaminen on perehdytyksen yksi tärkeimpiä asioita. Palautetta on osattava antaa rakentavasti. Perehdytettävän omaa arviointia oppimisestaan ei saa unohtaa. Oma arviointia tehdessä perehtyjä huomaa, mitkä asiat hän osaa jo hyvin ja mihin tarvitsee lisää koulutusta.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämä luku käsittelee toiminnallisen opinnäytetyöni prosessia. Opinnäytetyöni tuotoksena, produktina, on koulutusmateriaali seksuaalirikosnäytteenotosta päivystyksen henkilökunnalle. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön voi toteuttaa toiminnallisena, tutkimuksellisenä tai portfoliomuotoisena (Haikansalo & Korander 2019, 4.)

Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämistyyppinen opinnäytetyö, jossa opiskelija tekee konkreettisen tuotoksen. Sen sijaan tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tuotetaan uutta tietoa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on eri vaiheissa mukana olevia toimijoita. Lisäksi siinä on työskentelyvaiheet kohti tuotosta. Työtä tehdään vuorovaikutussuhteessa, jossa keskustellaan, arvioidaan, suunnataan toimintaa uudelleen, annetaan vertaistukea sekä annetaan ja vastaanotetaan palautetta. Hyvien poliisiammattikorkeakoulun toiminnallisten opinnäytetöiden tulisi arviointikriteerien mukaan ilmentää vastuullisuutta prosessista. Työssä tulisi käyttää monipuolisesti ja syvällisesti lähteitä, työssä olisi oltava selkeät ja pohditut tavoitteet, innovatiivisuutta ja käyttökelpoisuutta. Tuotoksen on oltava toimiva, käyttökelpoinen, ymmärrettävä ja riittävän yksinkertainen eli konkreettinen. (Myllylä & Salonen 2016, 67-69.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on luoda yhteyksiä työelämään, ylläpitää mahdollisia suhteita aiempiin harjoittelupaikkoihin sekä syventää tekijän omia tietoja ja taitoja jostakin itseään kiinnostavasta aiheesta. On suositeltavaa, että toiminnallinen työ on toimeksi annettu, näin tekijä voi näyttää omaa osaamista laajemmin ja samalla herättää työelämän kiinnostuksen itseensä. Toiminnallisen opinnäytetyön avulla voi luoda suhteita sekä päästä kokeilemaan ja kehittämään omia taitoja työelämän kehittämisessä. Työelämälähtöinen opinnäytetyö tukee myös ammatillista kasvua. Parhaimmillaan toiminnallinen opinnäytetyö työllistää tekijänsä valmistumisen jälkeen. (Vilka & Airaksinen 2004, 16-17.)

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen. Seksuaalirikostutkimuspakkaus on uudistunut ja ensimmäiset uudet SERI-pakkaukset otettiin käyttöön Hämeenlinnan päivystyksessä minun koulutukseni myötä. Tein koulutusvideon näytteenotosta käyttämällä uusinta SERI-pakkausta. Koulutusvideo SERI-tutkimuksesta tulee Kanta-Hämeen keskussairaalan päivystykseen seksuaalirikostutkimuksen koulutusmateriaaliksi ja uusien työntekijöiden perehdytykseen. Koulutusmateriaalin avulla voidaan monipuolistaa sekä kehittää SERI-

tutkimuksen koulutusta päivystyksessä. Koulutusmateriaalin kautta on helppo tutustua uuteen SERI-pakettiin ja itse seksuaalirikosnäytteenottoon. Koulutusmateriaali ei ole julkinen.

Seuraavaksi kerron opinnäytetyöni ja koulutusmateriaalin valmistumisprosessista.

5.1 Haastattelut

Koulutusvideon tietoperustaa varten olen tehnyt haastatteluja. Tutkimusongelmaa selvittäessä ja täsmentäessä voidaan alkukartoituksessa käyttää haastattelun eri muotoja. Haastattelujen avulla voidaan myös selvittää tutkimusongelmaan vaikuttavia tekijöitä. Laadullisen tutkimuksen yksi käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä on haastattelu. (Kananen 2014, 87-88.)

On olemassa erilaisia haastatteluja, ne luokitellaan osallistujamäärän perusteella yksilö- tai ryhmähaastatteluiksi. Kysymystyyppi ratkaisee, onko kyseessä lomakehaastattelu, teema-haastattelu vai syvähaastattelu (avoin haastattelu). Minä olen työssäni käyttänyt teemahaastattelua. Teemahaastattelussa kaksi ihmistä keskustelelee aihe kerrallaan tutkittavasta aiheesta. Tutkija, eli tässä tapauksessa minä olen miettinyt etukäteen aiheet eli teemat, joista puhumme. Tutkittavan ilmiön ennakkonäkemykseni luo haastatteluun teemat. Teemahaastattelut antavat tutkijalle väljyyttä ja mahdollisuuden *käyttää rajaamismahdollisuuksia teemoituilla*. (Kananen 2014, 87, 91.)

5.1.1 Luotettavuus ja analyysi

Tutkimuksen tavoitteena on virheiden syntymisen välttäminen. Tästä huolimatta tulosten luotettavuus ja pätevyys voi vaihdella. Tästä syystä jokaisessa tutkimuksessa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta, arviointiin voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Luotettavuuden lisäksi tutkijan on arvioitava tutkimuksen pätevyyttä. Mikäli tutkija käsittelee saatuja tuloksia oman ajattelumallinsa mukaisesti niin tuloksia ei voi pitää tosina ja pätevinä. Mittarit voivat aiheuttaa tuloksiin virheitä. Pätevyyttä voidaan arvioida eri näkökulmista. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232.)

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Hyvässä ja luotettavassa tutkimuksessa tutkijan on raportoitava tutkimuksen kaikista vaiheista tarkasti. Aineiston tuottamisen olosuhteista on kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Laadullisessa aineiston analyysissä tulee kertoa miten luokittelu on syntynyt ja miten siihen on päädytty. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

En tarvinnut opinnäytetyöhöni tutkimuslupia, koska haastattelujen määrä jäi alle kuuteen. Haastattelujen tarkoituksena oli saada ajantasaista ja oikeaa tietoa koulutusmateriaalia varten. Haastattelin opinnäytetyöhöni kahta rikosteknisen laboratorion kemistiä, yhtä poliisin teknisen tutkinnan rikosylikonstaapelia ja yhtä tutkimusavustajaa. Kaikilla haastateltavilla on vankka kokemus seksuaalirikostutkimuksista vähän eri kantilta. Vaikka haastattelujen määrä on vähäinen, pidän silti heiltä saamaa tietoa luotettavana, koska he ovat alansa ammattilaisia ja heillä on ajantasaisin tieto seksuaalirikostutkimuksesta.

Tutkija joutuu analysoimaan tutkimukseensa keräämää aineistoa. Analyysi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen kerätystä aineistosta on tutkimuksen ydinasia. Tutkija saa analyysivaiheessa vastaukset ongelmiin. Voi käydä myös niin, että analyysivaiheessa ilmenee kuinka ongelmat olisi pitänyt asettaa. Tähän tärkeään vaiheeseen tähdätään tutkimusta aloittaessa. Kerätyn aineiston käsittely ja analysointi tulisi aloittaa mahdollisimman pian aineisto keräämisen jälkeen. (Hirsjärvi ym. 2009, 221, 223.)

5.2 Opinnäytetyön taustaa

Olin pohtinut opinnäytetyön aihetta pitkään. Tiesin, että haluan tehdä toiminnallisen opinnäytetyön. Halusin, että opinnäytetyöni olisi tärkeä ja hyödyllinen, sellainen missä voisin hyödyntää aiempaa ammattiani sairaanhoitajana.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada ajankohtainen, toimiva ja tarpeita vastaava videokoulutus seksuaalirikosnäytteenotosta. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi minun oli hankittava taustatietoja päivystyksen henkilökunnalta, rikosteknisestä laboratoriosta ja poliisin teknisiltä tutkijoilta, jotta videokoulutuksesta tulisi juuri sellainen mikä palvelisi aukottoman ja katkeamattoman näyteketjun toteutumisessa.

5.3 Prosessi

Kyselin elokuun 2018 lopulla tutoropettajaltani mahdollista aihetta. Hän ehdotti, että tekisin opinnäytetyönä koulutuksen seksuaalirikosnäytteenotosta ensihoidon tai päivystyksen henkilökunnalle. Aihe tuntui mielenkiintoiselta. Otin yhteyttä Kanta-Hämeen keskussairaalan päivystyksen osastonhoitajaan ja ehdotin hänelle, että tekisin koulutuksen seksuaalirikosnäytteenotosta. Hän koki aiheen tärkeäksi ja oli sitä mieltä, että koulutus tulee tarpeeseen. Tässä vaiheessa päätin, että koulutus tulee päivystyksen henkilökunnalle, koska ensihoito ei ota seksuaalirikostutkimusnäytteitä.

Lokakuussa 2018 hyväksytin aiheen vielä äidinkielen opettajalla ja ilmoitin aiheen oppimisympäristö Moodlessa. Tässä vaiheessa aloin hankkia lähdemateriaalia.

Marraskuussa 2018 ollessani työharjoittelussa tutkinnankierrolla tapasin Hämeen poliisilaitoksen Hämeenlinnan tekniikan ryhmänjohtaja rikosylikonstaapeli Pia Käen. Keskustelin hänen kanssaan opinnäytetyöni aiheesta. Käki sanoi aiheen olevan erittäin tärkeä, koska puutteellisia näytekauksia tulee tutkittavaksi. Koulutuksen avulla voidaan saada puutteet korjattua. Käki antoi minulle uusimman SERI-pakkauksen, jotta saisin koulutusvideon tehtyä uusimmalla pakkauksella. Keskustelimme myös oleellisimmista asioita, joita olisi hyvä olla koulutusvideolla. (Käki 2018.)

Joulukuussa 2018 tein opinnäytetyösuunnitelman ja osallistuin ensimmäiseen opinnäytetyöseminaariin. Seminaarissa esittelin aiheen muulle seminaariryhmälleni. Osallistuin kolmeen työpajaan; kirjoittamiseen, toiminnallisen opinnäytetyön, sekä tiedonhaun työpajoihin. Tässä vaiheessa sain jäseneltyä opinnäytetyön kirjallisen rungon ja tein kevyen aikataulutuksen. Aikataulutusta en tehnyt tiukaksi, koska liian tiukka aikataulu tuo vaan turhia paineita. Tavoitteena oli saada opinnäytetyö valmiiksi toukokuussa 2019.

Tammikuun 2019 aikana olin yhteydessä rikosteknisen laboratorion kemisteihin Saara Långin ja Samuli Hemmeriin. He ottivat aiheen todella hyvillä mielin vastaan, sillä aihe on erittäin tärkeä. Heiltä sain RTL:n näkemyksen koulutukseen, mikä on heidän mielestä tärkeintä. Samuli Hemmer kertoi minulle, kuinka voisin olla THL:n ja SERI-tukikeskukseen yhteydessä, jotta saisin kaikista tuoreimman ja ajantasaisimman tiedon. Keskustelin vielä ennen toista koulutustilaisuutta puhelimitse Samuli Hemmerin kanssa ja varmistin muutamia asioita videosta häneltä. (Lång & Hemmer 2019.)

Tammikuussa 2019 aloin kirjoittaa opinnäytetyön teoriaosuutta. Samaan aikaan keräsin lisää kysymyksiä päivystyksen henkilökunnalta liittyen SERI-tutkimukseen. Kirjoittaminen oli haastavaa ja vaikeaa. En meinannut saada kirjoittamista aloitettua, koska mietin vasta kirjoittamisvaiheessa teoriaosuuden aiheita. Aiheet muuttuivat alkuperäisestä suunnitelmasta kirjoitusprosessin aikana. Työssäni voi olla kirjoitusvirheitä ja lähdeviittaukset voivat olla vajavaisia. En koe olevani kirjoittaja. Kirjoittamisprosessi vei todella paljon aikaa. Kirjoittaminen jatkui helmi-, maaliskuun- ja huhtikuun ajan. Kirjoittamisessa ei ollut aikataulua, kirjoitin silloin kuin tuntui hyvältä kirjoittaa. Kirjoittamisen lomassa suunnitelin videokoulutusta ja koin, että näin oli hyvä toimia, sillä molemmat täydensivät toisiaan.

5.4 Päivystyksen mietteitä

Olin joulukuussa muutaman työvuoron päivystyksessä. Työvuorojen lomassa kysyin samassa tiimissä olevilta sairaanhoitajilta, että mitkä asiat he kokevat hankalimmiksi liittyen seksuaalirikostutkimukseen. Varsinaista haastattelua en tehnyt, vaan keskustelimme aiheesta. Seuraavassa päivystyksen sairaanhoitajien mieltä askarruttavia asioita ja kysymyksiä.

- Mitkä näytteet otetaan?
- Miksi SERI-pakkauksessa olevat välineet eivät riitä kaikkien näytteiden ottamiseen?
- Kiinnitetäänkö lasilevyn sivelynäytteet jollain? Millä?
- Mitä näytteille tapahtuu, jos uhri ei tee R-ilmoitusta? Missä ne säilytetään?
- Lääkäri haluaa valokuvata vammat, miten kuvat saadaan poliisille?
- Mitkä ovat tärkeimmät näytteet?

Koulutuksen toivottiin selkeyttävän seksuaalirikosnäytteenottoa. SERI-pakkauksen ohjeet koettiin liian pitkiksi ja hankaliksi. Yleisellä tasolla koettiin, että seksuaalirikostutkimuskoulutuksen tulee todella tarpeeseen, koska SERI-tutkimuksia on niin harvoin. Koin tärkeäksi, että koulutusvideossa on huomioitu niitä asioita, joita sairaanhoitajat kokevat vaikeiksi.

5.5 Rikosteknisen laboratorion toiveita

Olin sähköpostitse ja puhelimitse yhteydessä Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion kemisteihin. Puhelinhaastattelussa RTL kemisti Saara Lång kertoi, että näytteet tulisi

ottaa mahdollisimman kattavasti, poliisi ja viimekädessä laboratorio päättää, mitkä näytteet tutkitaan. Tämä siksi, koska uhri saattaa herätä aamulla, eikä hänellä välttämättä ole tietoa mitä kaikkea on tapahtunut. Osa uhreista saattaa jättää kertomatta asian todellisen laidan, kuten, että tekijöitä on ollut useampi. Pimeissä raiskaustapauksissa on tärkeää, että uhrista otetaan kaikki mahdolliset näytteet. (Lång 2019.)

Tärkeimmät näytteet ovat emätinnäytteet, joista voidaan tutkia siemenneste ja DNA. Emätinnäytteissä on tärkeää muistaa laittaa mukaan pumpulipuikko, sekä lasilevy. Lasilevyltä tutkitaan siittiöt ja pumpulipuikosta DNA. (Lång 2019.)

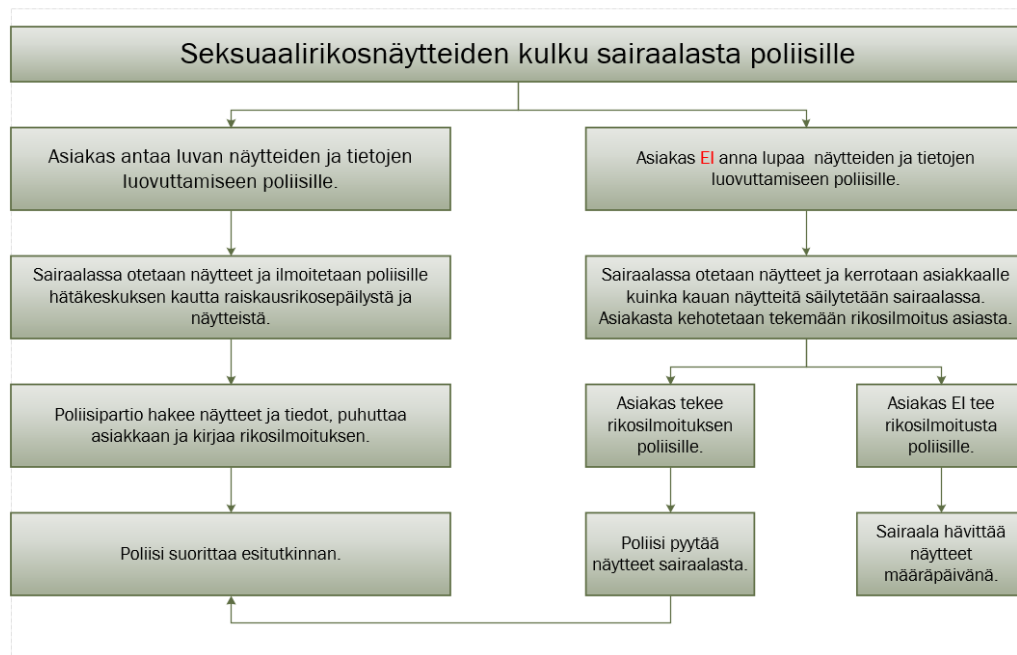
Uhri ja epäilty on tutkittava eri tiloissa ja eri henkilöiden toimesta, jotta näytteet eivät pääse kosketuksiin toistensa kanssa. Uhri ja epäilty on kuljetettava tutkimuksiin eri autoissa kontaminaation välttämiseksi. Mikäli epäilty tekijä saadaan tutkimuksiin lyhyen ajan sisällä, niin penisnäytteet ja alusvaatteet ovat tärkeitä. (Lång 2019.)

5.6 Tekniikka

Keskustelin sähköpostin välityksellä Itä-Suomen poliisilaitoksen Teknisen rikostutkimuskeskuksen tutkimusavustaja kanssa aiheesta. Hän pitää tärkeänä, että näytteitä otettaisiin mahdollisimman laajasti. Asianomistajan mennessä suoraan tutkimuksiin, olisi hyvä painottaa, että kaikkien osapuolten kannalta olisi parasta, jos asiasta ilmoitettaisiin heti poliisille. Se on molempien osapuolten oikeusturvan kannalta tärkeää. Epäillyn ollessa tiedossa, päästään ottamaan näytteet heti myös hänestä ja tutkimaan mahdollinen tekopaikka. Ensiarvoisen tärkeää on, että tapahtumien kulku (kertomus) kirjattaisiin mahdollisimman hyvin lomakkeeseen, koska mielikuvat muuttuvat ajan kuluessa. Kirjaamiseen on hyvä käyttää aikaa.

Keskustelin Hämeen poliisilaitoksen Hämeenlinnan tekniikan ryhmänjohtaja rikosylikons-taapeli Pia Käen kanssa seksuaalirikostutkimuksesta. Keskustelussa tuli ilmi seuraavia asioita: 1) Koulutuksessa on tärkeä painottaa kaikkien näytteiden ottamista, ettei päivystyksen lääkäri tai sairaanhoitaja tee päätöstä, siitä mitä näytteitä on otettava ja mitä ei, 2) Kaikki otetut näytteet on sinetöitävä ottohetkellä omiin näytepusseihin, näytteisiin on kirjattava kaikki tunnistetiedot ja 3) Jos uhrilla on vammoja, on ne valokuvattava. (Käki 2019.)

Opinnäytetyöni pohjalta alkoi selvittely myös päivystyksen henkilökuntaa mietityttäneestä asiasta. Miten tulisi toimia siinä tilanteessa, kun asiakas tulee päivystykseen SERI-tutkimukseen, mutta ei halua vielä tehdä asiasta rikosilmoitusta. Päivystyksestä ei voi toimittaa poliisille näytteitä, joista ei ole tehty rikosilmoitusta. Keskustelin aiheesta Pia Käen kanssa ja hän vei asian eteenpäin Hämeen poliisilaitoksen Hämeenlinnan tutkinnan rikosylikomisario Riku Vihtilälle. Selvitystyö asiasta käynnistettiin. Vihtilä teki seuraavanlaisen sairaalasta-poliisille toimintakaavion:

Kaavio 1. Näytekaavio sairaalasta poliisille. Rikosylikomisario Riku Vihtilä.

Päivystys kokee ongelmaksi näytteiden säilyttämisen, sillä tilat ovat rajalliset. Koulutustilaisuudessa päivystyksen osastonhoitaja ja sairaanhoitajat olivat sitä mieltä, että näytteitä säilytetään vain kaksi (2) viikkoa näyteenotosta, jonka jälkeen näytteet hävitetään. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että asianomistaja voi tehdä rikosilmoituksen niin pitkään kuin teon syyteoikeus vanhenee, vanhentumisaika lasketaan tekopäivästä. Seksuaalirikosten vanhentumisaika riippuu teon vakavuudesta, vanhentumisaika vaihtelee 2 vuodesta 20 vuoteen, pääsääntöisesti vanhentumisaika on 10 tai 20 vuotta. (Syyttäjälaitos 2017.)

Keskustelin Pia Käen kanssa 8.5.2019 koulutusiltapäivässä ja hän kertoi, että edellä mainittu ongelma on todettu laaja-alaiseksi. Tällä hetkellä Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (THL) ja poliisi pohtii asiaa ja ohjeistus on tulossa. Ohjeistuksen aikataulusta ei tällä hetkellä ole tietoa. (Käki 2019.)

5.7 Koulutusvideo

Kartoituksen jälkeen suunnittelin koulutusvideon. Koulutusvideon tärkeimpänä pohjana oli uusin SERI-pakkaus. Koulutusvideolla painotetaan teknisten tutkijoiden ja RTL:n tukijoiden tärkeimpiä asioita seksuaalirikostutkimuksessa. Koulutusvideo etenee SERI-tutkimuksen näytteenottojärjestyksen mukaisesti. Koulutusvideo alkaa pakkauksen esittelystä, sen jälkeen käydään läpi pakkauksessa olevia lomakkeita, suojavaatetus, itse näytteenotto vaihevaiheelta, lopuksi pakkauksen sinetöinti ja laboratoriotutkimukset.

Tein koulutusvideolle tulevat power point diat ennen koulutusvideon kuvaamista. Dioissa on kerrottu tärkeimmät asiat vielä kirjallisesti. Tein koulutusvideon käsikirjoituksen (LIITE 1). Tutustuin etukäteen uusimpaan seksuaalirikostutkimuspakkaukseen. Otin tarvittavat valokuvat pakkauksesta videota varten.

Video kuvattiin kahtena eri päivänä, ensimmäinen kuvauspäivä oli 8.3.2019. Kuvauksen jälkeen videota tarkisteltaessa kävi jotain ihmeellistä ja lähes kaikki kuvatut videopätkät katosivat. Ääni ja kuva jollain lailla tahmasivat. Koulutusvideo kuvattiin uudelleen 11.3.2019. Koulutusvideo muuttui ensimmäisen kuvauspäivän jälkeen. Videon leikkaaminen alkoi heti toisen kuvauspäivän jälkeen. Videota leikattiin useina iltoina. Leikkaamisen lisäksi äänitin pari diaa, jotka tulivat videolle. Kuvaamiseen ja leikkaamiseen meni aikaa useita tunteja. Koulutusvideon kuvaamisessa ja leikkaamisessa avusti Lasse Hakala.

Valmiin videon kävin esittelemässä Kanta-Hämeen keskussairaahan Hämeenlinnan päivystyksen sairaanhoitajille kahtena eri päivänä, 22.3.2019 ja 27.3.2019. Keräsin tilaisuudessa kirjallisen (LIITE 2) ja suullisen palautteen videosta. Erityisesti ensimmäisenä koulutuspäivänä syntyi todella hienoa keskustelua seksuaalirikostutkimuksesta.

Koulutustilaisuudessa kerroin ensin uusimmasta seksuaalirikostutkimuspakkauksesta. Esittelin SERI-pakkauksen kokonaisuudessaan koulutettaville. Keskustelimme muutoksista, joita oli tullut edelliseen SERI-pakkaukseen verrattuna. Tutustumisen jälkeen katsoimme tekemäni koulutusvideon. Videon katsomisen jälkeen keskustelimme SERI-tutkimuksesta yleisesti ja sen tekemisen haasteista. Lopuksi pyysin suullisen ja kirjallisen palautteen videosta. Koulutettavia sairaanhoitajia oli yhteensä 21. Koulutusten on tarkoitus jatkua kevään aikana, jotta saan koulutettua mahdollisimman monen hoitajan ja lääkärin uusimpaan SERI-pakkaukseen. Yhden koulutuksen pituus keskusteluineen kestää noin tunnin.

27.3.2019 koulutustilaisuus videokuvattiin. Kuvauksen tarkoituksena oli, että pääsen itse arvioimaan itseäni kouluttajana ja näkemään asiat kouluttamisessani on hyvin ja mihin kaipaen vielä lisää oppia. Tavoitteenani on jatkaa kouluttamista tämänkin prosessin jälkeen. Tarkastelemalla omaa tekemistäni, voin kehittyä kouluttajana. Koen koulutustilaisuuksien menneen hyvin, sain positiivista palautetta pidetyistä koulutuksista. Koulutusvideo sai myös hyvää palautetta. Koen onnistuneeni tavoitteissani.

5.8 Palaute videosta

Koulutusvideo selkeä, havainnollistava, ymmärrettävä ja sopivalla tavalla yksinkertainen. Kaikki tutkimukseen liittyvät osiot käyty läpi. Koulutusvideo todettiin hyödylliseksi. Video tarpeeksi ymmärrettävä opettamaan ensimmäiseen SERI-tutkimukseen menevää hoitajaa ja lääkäriä. Koulutusvideo helpottaa SERI-tutkimukseen valmistautumista. Koulutusvideon koettiin selkeyttävän SERI-pakkauksen näytteenotto-ohjeita. Vaalea tausta ja pöytä loi selkeyttä koulutusvideoon.

5.9 Muutokset ja kehitysehdotukset

Ensimmäisen päivän jälkeen toivottiin muutaman kohdan päittäin vaihtamista ja omaa diaa huumaavista aineista ja niiden tutkimisesta. Palautteen perusteella tein muutoksia koulutusvideoon. Tein tarkennuksia videolla oleviin teksteihin, selvensin käsitteitä. Koulutusvideota on tarkoitus muokata tulevaisuudessa käytännön tarpeiden mukaan.

Sairaanhoitajat antoivat SERI-pakkauksen kehitysehdotuksia. Vaatteille toivottiin isompia vaatepusseja, useampia vaatepusseja ja alushousuille omaa pienempää näytepusseja. Näytepusseihin toivottiin valmiita merkintöjä, mikä näyte näytepusseihin laitetaan. Tämä helpottaisi näytteiden kirjalista dokumentointia ja ohjaisi näytteenotossa. Näytelaseihin kirjoittaminen koettiin haastavana ja sairaanhoitajat pohtivatkin palautteissa, että voisiko näytelaseissa olla valmiina merkintä, mistä näyte otetaan. Teippausnäyte-liuskoja toivottiin lisää.

Sairaanhoitajien antama palaute SERI-pakkauksesta välitettiin Keskusrikospoliisin rikosteknisenlaboratorion tutkijoille. Tällaisella yhteistyöllä on suuri merkitys asioiden kehittämisen kannalta. Viedään kentältä tietoa eteenpäin ja tehdään tarvittavia muutoksia käytännön kokemuksen perusteella.

6 POHDINTA

Seksuaalirikosnäytteenotto koulutusvideon suunnitteleminen ja tekeminen ei ollut helppoa ja nopeaa, vaan se vei runsaasti aikaa. Videon tekeminen oli hyvin monipuolista, mielekäs-tä sekä haastavaa. Minulla oli päässäni selkeä kuva siitä, millaisen koulutusvideon halusin olevan. Haastavaa oli saada tämä ajatus videosta paperille. Vaikka minulla oli selkeä kuva, millaisen koulutusvideon halusin saada aikaiseksi, niin sen toteuttamisen koin vaikeaksi.

Suunnittelin koulutuksen runkoa SERI-pakkauksen ohjeiden, RTL:n kemistien sekä päi-vystyksen sairaanhoitajien mietteiden ja ajatusten perusteella. Suunnittelin videolle tulevat tekstidiat ja tein käsikirjoituksen kuvausta varten. En ollut aiemmin tehnyt käsikirjoitusta, joten en tiennyt millainen käsikirjoituksen olisi oltava. Käsikirjoitukseni oli hyvin pelkis-tetty, vähän kuin muistilista. Käsikirjoitukseni eli ensimmäisen kuvauspäivän jälkeen, lisä-sin siihen kohtauksia. En tehnyt käsikirjoitukseen vuorosanoja tai tekstejä, joita videolla puhuin. Epäilen, että jos olisin ne tehnyt niin videosta ei olisi tullut luonnollista. En halun-nut videolle liikaa kaavamaisuutta, vaan halusin siinä näkyvän minun persoonani. Jos oli-sin tehnyt vuorosanat, kuvaaminen olisi voinut olla helpompaa.

Kuvaaminen ja kameran edessä esiintyminen ei ollut minulle helppoa, sekosin sanoissani monta kertaa. Koulutusvideon leikkaaminen oli haastavaa ja aikaa vievää. Koulutusvideo eli ja haki omaa muotoaan ensimmäisen päivystyksessä pidetyn koulutuksen jälkeen. Vii-meisimmät muokkaukset koulutusvideolle tuli toisen koulutuksen jälkeen. Uskon, että kou-lutusvideo muokkaantuu vielä keväällä pidettävien koulutusten myötä.

Koulutusvideon sisältämän tiedon oli oltava totuudenmukaista ja ajankohtaista, koska tieto siirtyy aina eteenpäin. Kynnys ryhtyä tekemään seksuaalirikosnäytteenottokoulutusta oli matala. Aihe oli mielenkiintoinen ja yhteistyö päivystyksen kanssa oli helppoa, sillä tunsin entuudestaan työurani pohjalta päivystyksen henkilökunnan. Yhteistyö sujui hyvin ja saimme osastonhoitaja Tuija Salonsaaren kanssa sovittua koulutuspäivät. Koulutusmateri-aalin kasasin itsenäisesti päivystyksen sairaanhoitajien, RTL:n kemistien ja teknisten tutki-joiden tietojen ja toiveiden perusteella. Koulutuksen pohjana oli SERI-pakkaus. Koulutus-materiaalin tekemisen aikana huomasin eroja käytännön ja itse SERI-pakkauksen ohjeis-tuksen välillä. Näitä eroja varmistelin vielä ennen ensimmäistä koulutusta. Osa eroista joh-tui siitä, kun jokin asia on tehty aina niin.

Alkuperäisessä suunnitelmassani minun oli tarkoituksena kouluttaa myös päivystyksessä työskentelevät lääkärit uusimpaan SERI-pakkaukseen näiden kahden koulutuksen aikana. Lääkäreiden kouluttaminen siirtyi myöhemmälle keväälle. Mielestäni on tärkeää, että lääkärit tutustuvat uusimpaan SERI-pakkaukseen ennen kuin menevät tekemään tutkimusta. Varmuus näytteenottoon ja siinä toimimiseen on parempi kuin ilman etukäteistutustumista.

Tein opinnäytetyöni yksin. Koin välillä, että tämän laajuinen työ olisi ollut mukavampi tehdä jonkun kanssa. Työhön olisi voinut saada prosessin aikana toisenlaista ilmettä, ideoita ja ajatuksia. Toinen olisi ollut kannustamassa epätoivon hetkinä. Sain kuitenkin hyvää harjoitusta ja oppia oman projektin eteenpäin viemisessä.

En tehnyt työn tekemiseen varsinaista ja selkeää aikataulutusta, vaan aikatauluni oli suurpiirteinen. Jälkeenpäin ajateltuna kunnan aikataulutusta olisi helpottanut työni etenemisessä ja tekemisessä erittäin paljon. Etenkin kirjottamisprosessin koin haastavaksi ilman aikataulutusta. Alun perin ajatuksissani oli, että työ olisi ollut täysin valmis jo maaliskuun 2019 loppuun mennessä. Uskon, että työn valmistumista myöhästytti aikataulutuksen puute, teoriaosuuden jäsentelyn puuttuminen ja koulutuspäivien jättäminen maaliskuun 2019 loppupuolelle. En ole täysin tyytyväinen teoriaosuuteen, aikataulutusta olisi auttanut parempaan lopputulokseen jäsentelyn ja aiheiden kanssa. Kirjoittaminen ei ole vahvinta aluettani, joten tekstissä voi olla virheitä ja puutteita.

Seksuaalirikostutkimuksen onnistumisella on suuri vaikutus rikoksen selviämiseen sekä asianomistajan ja epäillyn oikeusturvaan. Esitutkintalain (ETL 2:1) perusteella on poliisin tehtävänä toimittaa esitutkinta ja selvittää epäilty rikos asian ja laadun edellyttämällä tavalla. Asianmukaisella ja oikeaoppisesti suoritetulla SERI-tutkimuksella on suuri merkitys epäillyn rikoksen ratkeamiseen, löytyykö uhrin näytteistä epäillyn tekijän DNA, karvoja tai kuituja, voi olla suuri merkitys jutun tutkijalle.

Tämä opinnäytetyö on antanut hyvät valmiudet seksuaalirikostutkimuksen kouluttamisessa. Opinnäytetyön tekeminen on syventänyt ja laajentanut aiempaa tietämystäni seksuaalirikostutkimuksesta sekä vahvistanut teoriaosaamistani seksuaalirikoksista, vaikka käytännön kokemusta itse seksuaalirikostutkimuksesta minulla ei vielä ole. Koen yhteistyö- ja koulutustaitojeni kehittyneen tämän projektin aikana ja että minulla olisi hyvät valmiudet lähteä tutkimaan seksuaalirikoksia. Siihen auttaa aiempi sairaanhoitajan ammatti ja tämän projektin myötä perehtyneisyys seksuaalirikoksiin.

Opinnäytetyöni seksuaalirikosnäytteenotto videokoulutusmateriaalia minun on hieman muokattava, sillä en ole täysin tyytyväinen siihen. Muutamassa kohdassa sekoan sanoissani ja lisäksi koen, että kerron tärkeästä asiasta liian nopeasti. Osa teksteistä vaihtuu liian nopeasti ja niitä ei kerkeä kunnolla lukemaan. Haluan koulutusvideosta vieläkin selkeämmän paketin, mitä se nyt on.

Tämän opinnäytetyön kannalta olisi suotavaa, että joku tutkisi tietyn ajan päästä, että onko koulutuksellani ollut hyötyä seksuaalirikostutkimuksen onnistumisessa päivystyksessä, onko koulutus helpottanut lääkärin ja sairaanhoitajan työtä SERI-tutkimuksessa. Onko näytteenotto helpottunut päivystyksessä tai onko näytteenoton laatu noussut? Poliisin näkökulmasta voisi tarkastella, että onko oikein tehtyjä tutkimuksia enemmän kuin aiemmin ja ovatko näytteet parempilaatuisia poliisin teknisen- ja taktisentutkimuksen kannalta. Onko koulutuksella ollut merkitystä esitutkimuksen parempaan onnistumiseen seksuaalirikostutkimuksessa. Onko päivystykseen kohdennettu videokoulutus edesauttanut poliisin näytteenoton laatuvaatimuksissa? Videokoulutusta voisi mahdollisesti laajentaa pienellä kirjallisella tietopakettilla, mikä soveltuisi myös poliisin kenttäpartion käyttöön. Jatkossa voisi tutkia kirjallisen ja videokoulutuksen soveltuvuutta henkilöstön koulutukseen.

Seksuaalirikostutkimuksen videokoulutus on helppo ottaa uusien työntekijöiden perehdytysohjelmaan automaattisesti ja näin ollen SERI-tutkimus tulisi käytyä läpi heti työn alettua. Toivon, että tekemäni videokoulutus antaisi hyvät valmiudet ja madaltaisi kynnystä mennä mukaan seksuaalirikostutkimukseen. Koulutusvideo koettiin tarpeelliseksi ja helpoksi käyttää. Koulutusvideo helpottaa SERI-tutkimuksen kouluttamista päivystyksessä.

6.1 Lopuksi

Opinnäytetyönä tehty videokoulutusmateriaali on otettu Kanta-Hämeen keskussairaalan Hämeenlinnan päivystyksessä hyvin vastaan. Opinnäytetyöni on mahdollistanut myös muiden kuin päivystyksen henkilökunnan kouluttamisen. Minua pyydettiin pitämään luentoa SERI-tutkimuksista Seksuaalisen väkivaltaa kohdanneiden tukeminen sosiaali- ja terveydenhuollossa koulutusiltapäivässä Kanta-Hämeen keskussairaalassa toukokuussa 2019. Kävin pitämässä luennon SERI-tutkimuksen tekemisestä, tein koulutukseen power point esityksen. Tästä sain lisää kouluttamiskokemusta. Koen saavuttaneeni asettamani tavoitteet.

LÄHTEET

- Aho, Leena 2002: Koulu, opetus ja oppiminen. Teoksessa: Julkunen, Marja-Liisa (toim.) 2002: Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. WSOY 2002. 2. painos. Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa.
- Crider, Tara 2017: Rape Investigation. Teoksessa: Hazelwood, Robert, R. & Burgess, Ann, Wolbert. 2017: Practical Aspects off Rape Investigation A Multidisciplinary Approach. Viides painos. Sheridan. USA. CRC Press.
- Ekblom, Katarina 2017: Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Elovainio, Marko 1992: Perehdyttäminen ja tiimityö. Helsinki: Vapokustannus.
- Haikansalo, Anu. & Korander Timo 2019: Opinnäytetyöohje. Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinnossa. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöohje.
- Hall, Ville 2009: Se pani mua väkisin. Joensuun yliopisto. Kauppa- ja oikeustieteiden tiedekunta, Rikos- ja prosessioikeus. Pro gradu tutkielma.
- Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2012: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki. Talentum.
- Hemmer, Samuli 2019. Keskusrikospoliisi, kemisti. Puhelinkeskustelu 9.1.2019 ja 27.3.2019.
- Hill, Maiju 2018: Poliisin ja seksuaalirikoksen uhrin ensikohtaaminen. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Hirsjärvi, Sirkka &, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 21 painos. Porvoo. Bookwell.
- Joki-Erkkilä, Minna 2015: Child sexual abuse- Interpreting medical statement conclusions and biological evidence detection in the criminal legal process. Tampereen yliopisto. Lääketieteen yksikkö. Väitöskirja.
Luettavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97991/978-951-44-9888-6.pdf?sequence=3>
Luettu 6.4.2019
- Julkunen, Marja-Liisa (toim.) 2002: Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. WSOY 2002. 2. Painos Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa.
- Kananen, Jorma 2014: Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona- Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä?. Jyväskylä, Suomen yliopistopaino Oy.
- Koskinen, Kirsi 2013: Aikuinen seksuaalirikoksen uhrina – Mitä asiaa tutkivalta poliisilta vaaditaan? Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö (PPT A).
- Kupias, Päivi & Mia Koski 2012: Hyvä kouluttaja. Sanoma Pro Oy.

Kupias, Päivi 2007: Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Yliopistopaino.

Käki, Pia 2018, 2019: Hämeen poliisilaitos tekniikka, rikosylikonstaapeli. Keskustelut 2.11.2018, 21.3.2019, 27.3.2019 ja 8.5.2019.

Laaksonen, Katriina & Voutilainen, Päivi 1994: Potilaskeskeinen hoitotyö. Jyväskylä: Gummerus.

Lepistö, Irma 2004: Työpaikkakouluttajan käsikirja. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Lång, Saara 2019: Keskusrikospoliisi, kemisti. Puhelinhaastattelu 7.1.2019.

Mallicoat, L, Stacy 2019. Women, gender and crime. California State University. Fullerton.

Matikkala, Jussi 2018: 3 Seksuaalirikokset. Teoksessa: Frände, Dan & Matikkala, Jussi & Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti & Viljanen, Pekka & Wahlberg, Markus 2018: Keskeiset rikokset. Keuruu: Otavan Kirjapaino oy.

Myllylä, Markku & Salonen, Kari 2016: Kehittämistyön soveltuvuus poliisitutkinnon opinnäytteeksi. Teoksessa: Vesa Muttilainen & Pauliina Potila (toim.) Poliisin toimintaympäristö poliisisammattikorkeakoulun katsaus 2016. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 125. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.

Ojala, Timo 2014: Seksuaalirikokset. Porvoo: Bookwell Oy.

Puolimatka, Tapio 2001: Opetuksen Teoria. Tammi 2001. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

RTL 2016: SERI-pakkauksen ohje.

Ruhanen, Maarit 2017: Poliisien ja sairaanhoitajien kokemuksia seksuaalirikostutkinnan alkutoimista Lappeenrannassa. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Ruohotie, Pekka 2000: Oppiminen ja ammatillinen kasvu. WSOY oppimateriaalit. Helsinki. WS Bookwell Oy. Juva.

Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2014: Oikeuslääketieteellinen näytteenotto Suomessa. Raportti 32/2014. THL.

Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125705/URN_ISBN_978-952-302-400-7.pdf?sequence=1

Luettu 15.3.2019

Syyttäjälaitos 2017: Syyteoikeuden vanhentuminen. Luettavissa: <https://oikeus.fi/syyttaja/fi/index/syyttajalaitos/syyteoikeudenvanhentuminen.html>

Luettu 1.4.2019

Vihtilä, Riku 2019: Näytekaavio Sairaalasta poliisille. Sähköposti. 8.4.2019.

Viitanen, Kirsi 2017: Kouluttajakoulutus: Koulutuksen suunnittelu ja kouluttajana kehittyminen -luentomateriaali. Poliisiammattikorkeakoulu.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004: Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Helsinki, Tammi.

Liite 1

SEKSUAALIRIKOSNÄYTTEENOTTO KOULUTUSVIDEON KÄSIKIRJOITUS

Dia 1 - Seksuaalirikostutkimuksesta

Dia 2 - DNA

Pakkauksen esittely

- Ohjeet
- Lomakkeet

Tärkeimmät näytteet

- Poliisi ja RTL päättää mitkä näytteet tutkitaan

SERI-tutkimuksen kulku

- Lääkärin haastattelu
- Pukeutuminen
 - o Kontaminaation välttäminen
- Näytteenotto
 - o Järjestys
- Kirjaaminen ja näytteiden sinetöinti
- Huumaavat aineet
- Seksuaalirikostutkimuspakkauksen sinetöinti

Liite 2

Palaute koulutusvideosta

Mitä hyvää koulutusvideossa oli?

Mitä mielestäsi jäi puuttumaan?

Mitä olisit kaivannut lisää?

Oliko video ymmärrettävä?

Mitä muuta haluaisit sanoa?

Kommentit SERI-pakkauksesta: